LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

TIESĪBAS UZ SAPRĀTĪGU TERMIŅU KRIMINĀLPROCESĀ TIESĀ

BAKALAURA DARBS

Autors: **Egija Žaugre**
Studiju apliecības Nr.: ez09096
Darba vadītājs: Mg.iur., lektors Gunārs Kūtris

RĪGA 2013

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba tēma ir „Tiesības uz saprātīgu termiņu kriminālprocesā tiesā”. Šādu bakalaura darba tēmu autore izvēlējās tēmas aktualitātes dēļ, jo sabiedriskajos plašsaziņas līdzekļos pēdējā laikā arvien biežāk izskan jautājums par tiesvedības ilgumu Latvijā, par to, ka tam iemesls ir lielā tiesu noslogotība. Tomēr tiesa ne vienmēr ir atbildīga par šādas situācijas izveidošanos.

Darba mērķis ir izpētīt un noskaidrot tos iemeslus, kas liedz tiesai ievērot saprātīgu termiņu krimināllietu izskatīšanā, kā arī piedāvāt iespējamo risinājumu situācijām, kuras neregulē Kriminālprocesa likums un citi Latvijas Republikā spēkā esošie normatīvie akti. Lai to izdarītu, autore ir izvēlējusies apskatīt Kriminālprocesa likuma regulējumu attiecībā uz saprātīga termiņa nodrošināšanu, kā arī izpētīt saprātīga termiņa nodrošināšanu ietekmējošos apstākļus atsevišķās krimināllietās, kas ir izskatītas 2011./2012.gadā Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā un kuras nolēmumi ir stājušies likumīgā spēkā.

Pētījuma gaitā izmantotas šādas zinātniski pētnieciskās metodes: sistēmiskā metode, salīdzināšanas metode un analītiskā metode.

Pētījuma mērķa sasniegšanai izmantoti normatīvie akti, kas ir spēkā Latvijas Republikā, publikācijas jautājumos par kriminālprocesuālajām tiesībām, zinātniskā literatūra par kriminālprocesuālajām tiesībām, publiski nepieejamu krimināllietu materiāli, kā arī publiski pieejami un nepieejami tiesu nolēmumi.

Veicot izpēti, autore analizē Kriminālprocesa likuma normas, sniedz savus priekšlikumus šo normu piemērošanai un pilnveidošanai praksē.

Atslēgas vārdi: saprātīgs termiņš, lietas apjoms, juridiskā sarežģītība, procesuālo darbību daudzums, procesā iesaistīto personu attieksme.

ANNOTATION

The theme of author's bachelor project is “Right to judicious term in criminal procedure at court.” The theme was chosen by the author, because of the current importance of the subject, recently in mass media question has been raised concerning length of legal procedure in Latvia, reason for this is high workload of courts.

Goal of this project is to carry out research and recognize reasons which forbid court to observe judicious term in criminal proceedings and also offer possible solution in cases where Criminal procedure law and other normative acts in force in Republic of Latvia. To do that, author has chosen to examine regulation of Criminal procedure law in relation to providing judicious term and also to carry out research on providing judicious term in separate criminal proceedings which were reviewed in year 2011 and 2012 at City of Riga Latgale Urban District court and are in force.

In course of research following methods were used: methodical, comparing and analytical.

To achieve the goal of research normative acts which are in force in Republic of Latvia, publications regarding criminal process rights, scientific literature about criminal process rights, materials from criminal cases not available to public, also judgments of courts available and not available to public were used.

In course of carrying out research, author makes analysis of criminal procedure law norms, makes her own suggestions for application and improvement of these norms.

Key words: judicious term, volume of proceeding, juridical complexity, amount of procedural activity, attitude of persons involved in process.

SATURS

Ievads..... 5

1. Saprātīga termiņa būtība un nozīme kriminālprocesā..... 7

2. Saprātīga termiņa ietekmējošo apstākļu raksturojums..... 16

2.1. Personu ierašanās tiesā..... 18

2.2. Lietas apjoma, juridiskās sarežģītības, procesuālo darbību daudzuma ietekme uz saprātīga termiņa ievērošanu..... 36

2.3. Tiesas kā procesa virzītāja darbības..... 40

3. Saprātīga termiņa neievērošanas sekas..... 47

Kopsavilkums..... 54

Izmantotās literatūras un avotu saraksts..... 58

Pielikumi..... 60

IEVADS

Kriminālprocesa ilgums un tiesības uz tā pabeigšanu saprātīgā termiņā jau labu laiku Latvijā tiek uzskatīts par vienu no aktuālākajiem kriminālprocesuālajiem jautājumiem. Saprotamu iemeslu dēļ šis jautājums vairāk saistījis kriminālprocesa speciālistu uzmanību. Nevar noliegt, ka procesa ilgums tiešām ir procesuāls jautājums, tomēr šis ir viens no tiem procesuālajiem aspektiem, kuram var būt arī krimināltiesiskas sekas. Latvijā šis procesuālais jautājums materiālistisku apveidu ieguvis līdz ar 2010.gada 21.oktobra grozījumu veikšanu Krimināllikumā.[1]

Sabiedriskajos plašsaziņas līdzekļos pēdējā laikā arvien biežāk izskan jautājums par tiesvedības ilgumu Latvijā, par to, ka tam iemesls ir lielā tiesu noslogotība. Tomēr tiesa ne vienmēr ir atbildīga par šādas situācijas izveidošanos.

Sabiedrība nav pietiekami informēta par iemesliem un cēloņiem, kuru dēļ tiesvedība var ieilgt līdz pat vairākiem gadiem vienā tiesu instancē. Sabiedrībai rodas nepareizs priekšstats par tiesu sistēmu kopumā un tā rezultātā tiesu sistēma zaudē cilvēku uzticību. Problēma tiek meklēta tiesnešu rīcībā, uzskatot, ka katra nākamā tiesas sēde bez acīm redzama pamatojuma tiek nozīmēta pēc samērā ilga laika. Tomēr autores ieskatā atbildība ir jāuzņemas arī kriminālprocesā iesaistītajām personām, kuras ne vienmēr godprātīgi pilda tām uzliktos pienākumus, novilcinot lietu izskatīšanu tiesā, tādā veidā aizskarot citu personu tiesības uz krimināllietas izskatīšanu saprātīgā termiņā tiesā. Tiesai kā procesa virzītājam nereti nākas sastapties ar normatīvo aktu nepilnībām, kas neļauj efektīvi panākt to, lai kriminālprocesā iesaistītās personas pildītu tām uzliktos pienākumus, kas rezultātā novestu pie krimināllietas izskatīšanas saprātīgā termiņā. No procesa dalībniekiem tieši apsūdzētie visbiežāk mēģina novilcināt lietu izskatīšanu, ļaunprātīgi izmantojot viņiem Kriminālprocesa likumā[2] (turpmāk tekstā - KPL) noteiktās tiesības.

Īpaši aktuāls šis jautājums bija pirms 2013.gada 1.aprīļa, kad spēkā stājās grozījumi Krimināllikumā[3] (turpmāk tekstā - KL), kuru rezultātā būtiski tika samazinātas sankcijas vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem un par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem kriminālatbildība vairs netika paredzēta. Piemēram, par prostitūciju ierobežojošu noteikumu pārkāpšanu, par ko kriminālatbildība bija paredzēta KL 163.pantā, tagad ir paredzēta administratīvā atbildība.

[1] Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista Vārds. 2011. 5.jūlijs, Nr.27
[2] Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11.maijs, nr.74
[3] Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8.jūlijs, nr.199/200

Bieži sabiedrībā ir izskanējis viedoklis, ka tiesu sistēma nav efektīva, jo tā nespēj savlaicīgi noregulēt tiesiskās attiecības. Tiek meklēts efektīvāks risinājums, lai pēc lietas nonākšanas tiesā līdz tiesvedības uzsākšanai nebūtu jāgaida gads vai vēl ilgāks laika periods.

Darba mērķis ir izpētīt un noskaidrot tos iemeslus, kas liedz tiesai ievērot saprātīgu termiņu krimināllietu izskatīšanā, kā arī piedāvāt iespējamo risinājumu situācijām, kuras neregulē KPL un citi Latvijas Republikā spēkā esošie normatīvie akti. Lai to izdarītu, autore ir izvēlējusies apskatīt KPL regulējumu attiecībā uz saprātīga termiņa nodrošināšanu, kā arī izpētīt saprātīga termiņa nodrošināšanu ietekmējošos apstākļus atsevišķās krimināllietās, kas ir izskatītas 2011./2012.gadā Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā un kuras nolēmumi ir stājušies likumīgā spēkā. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa ir izvēlēta tā iemesla dēļ, ka autore strādā par tiesas sēžu sekretāri šajā tiesā. Šādā veidā, autores ieskatā, būs iespējams aprakstīt reālos apstākļus un situācijas, kas ietekmē saprātīga termiņa ievērošanu.

Darba mērķa sasniegšanai tiek izvirzīti šādi uzdevumi:

- izpētīt jēdziena „saprātīgs termiņš" būtību un nozīmi kriminālprocesā;
- izpētīt un raksturot saprātīgā termiņa ievērošanas ietekmējošos apstākļus, apskatot KPL regulējumu attiecībā uz kriminālprocesā iesaistīto personu tiesībām un pienākumiem un raksturojot tos apstākļus, kas ietekmē saprātīga termiņa ievērošanu konkrētu krimināllietu izskatīšanā tiesā, kā arī aprakstīt raksturīgākās situācijas, kas kavē tiesas izmeklēšanu kriminālprocesā;
- izpētīt lietas sarežģītības ietekmi uz saprātīga termiņa ievērošanu;
- izpētīt tiesas kā procesa virzītāja ietekmi uz saprātīga termiņa ievērošanu tiesā;
- izpētīt saprātīga termiņa neievērošanas sekas.

Pētījuma gaitā tiks izmantotas šādas zinātniski pētnieciskās metodes: sistēmiskā metode, salīdzināšanas metode un analītiskā metode.

Pētījuma mērķa sasniegšanai tiks izmantoti normatīvie akti, kas ir spēkā Latvijas Republikā, publikācijas jautājumos par krimināltiesībām, zinātniskā literatūra krimināltiesībās, publiski nepieejamu krimināllietu materiāli, kā arī publiski pieejami un nepieejami tiesu nolēmumi.

1. SAPRĀTĪGA TERMIŅA BŪTĪBA UN NOZĪME KRIMINĀLPROCESĀ

Kopš spēkā stājās KPL, tā 2.nodaļā konkrēti nosaukti vairāki principi, kuri obligāti jāievēro kriminālprocesā. Savukārt Latvijas Kriminālprocesa kodeksā[4] (turpmāk tekstā - KPK), kas bija spēkā pirms KPL, nebija atsevišķa nodaļa, kurā tiktu uzskaitīti kriminālprocesā obligāti ievērojamie principi. Tomēr nevar apgalvot, ka KPK darbības laikā nepastāvēja principi, kuri bija jāievēro kriminālprocesā.

Kristīnes Stradas – Rozenbergas un Ārijas Meikališas ieskatā KPK nodaļā „Pamatnoteikumi" atbilstoši iekļautajām norādēm un citiem aspektiem bija saskatāmi šādi kriminālprocesa principi: 1) likumības princips; 2) publiskuma princips; 3) personas tiesību un brīvību neaizskaramības nodrošināšana; 4) tiesas jurisdikcija; 5) cilvēku vienlīdzība likuma un tiesas priekšā; 6) koleģialitātes princips iztiesāšanā; 7) tiesnešu neatkarības un likumpakļautības princips; 8) procesa valodas princips; 9) iztiesāšanas atklātums; 10) aizstāvības princips; 11) patiesības noskaidrošana; 12) nevainīguma prezumpcija; 13) likumības un tiesu uzraudzības princips; 14) iztiesāšanas tiešums un mutiskums; 15) iztiesāšanas nepārtrauktība; 16) sacīkste un pušu līdztiesība; 17) tautas pārstāvju līdzdalība; 18) personu dzīvības, veselības, goda un cieņas nodrošināšana, procesuālo darbību un nolēmumu pārsūdzība, pēdējos gados īpašu aktualitāti ieguva arī procesuālās ekonomijas princips.[5]

Salīdzinot KPK normas ar KPL normām, secināms, ka KPL 8.pantā definētais personu vienlīdzības princips neatkarīgi no personu izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās, pilsonības, rases un nacionālās piederības, attieksmes pret reliģiju, dzimuma, izglītības, valodas, dzīvesvietas un citiem apstākļiem ir analoģisks KPK 13.pantam „Tiesas spriešana, pamatojoties uz personu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā", kurā noteikts, ka „krimināllietās tiesu spriež, pamatojoties uz personu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā neatkarīgi no viņu izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa, rases un nacionālās piederības, dzimuma, izglītības, valodas, attieksmes pret reliģiju, nodarbošanās veida un rakstura, dzīves vietas un citiem apstākļiem". Tāpat gan KPK 19.1.pantā, gan KPL 19.pantā iekļauts kopējs abiem šiem likumiem kriminālprocesā ievērojamais nevainīguma prezumpcijas princips.

Tomēr KPL ir atsevišķi principi, kuri netika norādīti KPK. Proti, KPL 12.pantā definētais cilvēktiesību ievērošanas princips, KPL 13.pantā definētais spīdzināšanas un

[4] Latvijas Kriminālprocesa kodekss: LR likums, stājās apēkā 1961.gada 1.aprīlī, zaudējis spēku 2005.gada 1.oktobrī

[5] Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista vārds, 2006.14.marts, nr. 11

pazemošanas aizlieguma princips, kā arī KPL 14.pantā noteiktais tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā princips.

Viena no problēmām, kas jau daudzu gadu garumā ir bijusi aktuāla ne vien Latvijā, bet arī citās pasaules valstīs, ir, kā panākt krimināllietu savlaicīgu izskatīšanu tiesā, nepārkāpjot personas tiesības uz saprātīga termiņa ievērošanu tiesā.

Mēģinājumi ierobežot nesamērīgu garu tiesu procesu norisi ir bijuši pazīstami jau sen. Jau romiešu tiesībās Justiniāna laikā ir bijis noteikts divu gadu periods, kurā ir bijis jāpabeidz jebkurš kriminālprocess. Bet, runājot par mūsdienu tiesībām, faktiski tikai 20.gadsimta vidū tiesības uz tiesu saprātīgā termiņā Eiropā ieguva pamattiesību statusu.[6]

Neskatoties uz to, ka šobrīd KPL 14.pantā pastāv regulējums attiecībā uz saprātīga termiņa ievērošanu, praksē tomēr bieži ir novērojami gadījumi, kad KPL noteiktās personas tiesības netiek ievērotas. Apstākļi, kāpēc tā notiek, mēdz būt dažādi un ne vienmēr tiesa kā procesa virzītājs spēj tos ietekmēt.

KPL 14.panta pirmā daļa noteic, ka „ikvienam ir tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tas ir, bez neattaisnotas novilcināšanas. Kriminālprocesa pabeigšana saprātīgā termiņā ir saistīta ar lietas apjomu, juridisko sarežģītību, procesuālo darbību daudzumu, procesā iesaistīto personu attieksmi pret pienākumu pildīšanu un citiem objektīviem apstākļiem."

KPL 14.panta pirmajā daļā minētie apstākļi tiks analizēti turpmākajās pētījuma nodaļās.

Savukārt KPL 14.panta otrajā daļā noteikts, ka „procesa virzītājs izvēlas konkrētiem apstākļiem atbilstošo vienkāršāko kriminālprocesa veidu un nepieļauj neattaisnotu iejaukšanos personas dzīvē un nepamatotus izdevumus", šā panta trešajā daļā noteikts, ka „kriminālprocesam, kurā piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis vai kurā iesaistīta speciāli procesuāli aizsargājama persona, saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība salīdzinājumā ar pārējiem kriminālprocesiem", šā panta ceturtajā daļā noteikts, ka „kriminālprocesam pret nepilngadīgu personu saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība salīdzinājumā ar līdzīgiem kriminālprocesiem pret pilngadīgu personu" bet šā panta piektajā daļā noteikts, ka „saprātīga termiņa neievērošana var būt pamats procesa izbeigšanai šajā likumā noteiktajā kārtībā ".

Neskaidrības var radīt jautājums, kurām no kriminālprocesā iesaistītajām personām un no kura brīža ir tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Atbilde atrodama KPL 61.pantā, kura trešā daļa noteic, ka „no brīža, kad šā panta pirmajā un otrajā daļā minētā persona tiek iesaistīta procesuālās darbības veikšanā vai procesa virzītājs atklātībai darījis zināmu informāciju par kriminālprocesa uzsākšanu pret to, tā iegūst procesuālās tiesības uz aizstāvību", savukārt minētā panta piektā daļa noteic, ka „no šā panta trešajā daļā minētā brīža

[6] Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista vārds, 2011. 5.jūlijs, nr.27

personai ir tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā". No minētā panta izriet, ka tiesības uz saprātīga termiņa ievērošanu kriminālprocesā ir personām, kam ir tiesības uz aizstāvību.

Jautājumā par cietušā tiesībām uz saprātīga termiņa ievērošanu kriminālprocesā savu viedokli izteicis Jānis Rozenbergs: „Diskutējams jautājums būtu par to, vai tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā ir arī cietušajiem vai kriminālprocesa ietvaros aizskartās mantas īpašniekiem. Un, ja, piemēram, cietušajam būtu tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, no kura brīža šā termiņa tecējums sāktos – no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīža vai no brīža, kad cietušais uzzina par šo nodarījumu, vai no brīža, kad cietušo par tādu atzīst kriminālprocesa ietvaros? Katrā ziņā Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.1. pants, manuprāt, neaptver cietušos kriminālprocesā un tiesības uz lietas savlaicīgu izskatīšanu neattiecina uz cietušajiem, kā tas arī izriet no Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras. Līdz ar to Kriminālprocesa likuma 14.panta interpretācija paliek mūsu pašu ziņā, un es tur saskatu vietu plašākai diskusijai."[7]

Autores ieskatā tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā ir attiecināmas arī uz cietušo, sevišķi gadījumos, kad ar noziedzīgo nodarījumu cietušajam ir nodarīts mantisks un/vai morāls kaitējums un vienīgā iespēja, kā kompensēt radītās sekas, ir šī kompensācija, kas piedzenama no vainīgās personas. Piemēram, gadījumā, kad ar noziedzīgu nodarījumu ir nodarītas neatgriezeniskas sekas - ir iestājusies kādas personas nāve, zaudēts orgāns, radies ķermeņa vai sejas izkropļojums vai izķēmojums, kas vairs nav labojams. Šajos gadījumos vienīgā iespēja, kā mēģināt kompensēt radītās sekas, ir mantiska kompensācija. Šī kompensācija ir iegūstama, ja tiesa savā spriedumā to ir piedzinusi par labu cietušajam no vainīgās personas tad, kad likumīgā spēkā stājas tiesas nolēmums. Tiesas nolēmuma stāšanās likumīgā spēkā ir ciešā saistībā ar tiesvedības ilgumu.

Kriminālprocesa pabeigšana saprātīgā termiņā ir kriminālprocesa pabeigšana bez neattaisnotas novilcināšanas un to ir tiesīga prasīt ikviena procesā iesaistītā persona.[8]

Lai arī šāds princips KPL ir ieviests, likums nedefinē saprātīga termiņa jēdzienu, tas ir, likumā tieši nav noteikts, kas varētu tikt uzskatīts par saprātīgu termiņu kriminālprocesā. Līdz ar to rodas jautājums, kā noteikt, vai tiesa krimināllietas izskatīšanā ir ievērojusi saprātīgu termiņu un pēc kādiem kritērijiem tas būtu vērtējams.

Juridisko terminu vārdnīcā jēdziens „termiņš" definēts kā noteikts laika brīdis (moments) vai laika posms.[9]

[7] Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista vārds, 2011. 5.jūlijs, nr.27
[8] Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K.Kriminālprocess shēmās. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007., 30.lpp
[9]Autoru kolektīvs. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998, 253.lpp

Ineta Ziemele norāda, ka „jebkurā gadījumā Eiropas cilvēktiesību tiesa (turpmāk tekstā – ECT) uzskata, ka ir pieņemams tāds lietas izskatīšanas termiņš, kas nepārsniedz sešus gadus trijās tiesu instancēs. Protams, ir valstis, kur tiesu procesi notiek arī daudz ātrāk, un uz to ir jātiecas."[10]

ECT arvien savos spriedumos ir norādījusi, ka procesu ilguma saprātīgums ir vērtējams, ņemot vērā lietas apstākļus, un tieši šādus kritērijus: lietas sarežģītība, paša indivīda un atbildīgo iestāžu un amatpersonu rīcība, kā arī jautājums par aizskartajām interesēm. Pēdējais kritērijs ir īpaši būtisks kriminālllietās, ņemot vērā tās īpašās personiskās tiesības un vērtības, kādas tiek skartas personai, pret kuru tiek veikts kriminālprocess.[11]

No tā izriet, ka, lai izvērtētu to, vai tiesa kriminālllietas izskatīšanā ir ievērojusi saprātīgu termiņu, ir jāanalizē katras konkrētās kriminālllietas apjoms, juridiskā sarežģītība, procesuālo darbību daudzums un procesā iesaistīto personu attieksme pret pienākumu izpildīšanu.

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas[12] (turpmāk tekstā - Cilvēktiesību konvencija) 6.pants „Tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu" nosauc apstākļus, kas uzskatāmi par nepieciešamiem, lai tiktu nodrošinātas personas tiesības uz taisnīgu tiesu. Starp šiem apstākļiem ir arī minētas personas tiesības uz lietas savlaicīgu izskatīšanu. Tā kā KPL regulē personas tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā, var uzskatīt, ka KPL regulējums attiecībā uz saprātīga termiņa nodrošināšanu atbilst Cilvēktiesību konvencijā noteiktajam.

Viens no izplatītākajiem pamatiem 6.panta pārkāpuma fakta konstatēšanai ir tas, ka tiesas izmeklēšana iziet no „saprātīga termiņa" robežām. Prasības nodrošināt saprātīgus tempus tiesas izmeklēšanā ir visai svarīgas kriminālllietā, īpaši ja apsūdzētais atrodas apcietinājumā. Attiecībā uz tādām lietām 6.panta 1.punkts papildina prasību, kas attiecas uz tiesību „uz tiesas izmeklēšanu saprātīgā termiņā vai atbrīvošanu līdz tiesai", garantētu 5.panta 3.punktā. Jēdziena „saprātīga turpināšanās" saturs tiek noteikts ar pašas lietas raksturu. Pamatprincipu šim noteikumam pilnā mērā atspoguļo paruna: „Taisnīgums ir jānosaka laicīgi". Periods, par kuru iet runa 6.pantā, ietver ne tikai laiku līdz tiesas sākumam, bet arī kopēju tiesas izmeklēšanu, ietverot iespējamu pārsūdzību augstākstāvošā tiesā, arī līdz Augstākai tiesai vai citam augstākam tiesas orgānam."[13]

Tā kā ir vairāki kritēriji, pēc kuriem jāvērtē, vai kriminālllietas izskatīšanā tiesā ir ievērotas personas tiesības uz saprātīgu termiņu, nav iespējams noteikt konkrētu laika posmu,

[10]Meklējot risinājumus tiesu sistēmas pilnveidošanai, diskusija. Jurista vārds, 2013.12.marts, nr.10
[11] Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista vārds, 2011.5.jūlijs, nr.27
[12]Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejama: www.humanrights.lv [aplūkota 2012.gada 8.maijā]
[13]Гомьен Д., Харрис Д., Зваак Л. Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: право и практика. Москва: Издательство Московского независимого института международного права, 1998

kas attiektos uz visām kriminālllietām, lai varētu teikt, ka ir ievērotas personas tiesības uz saprātīgu termiņu.

Katras kriminālllietas apstākļi ir jāvērtē atsevišķi un attiecīgi jāizdara secinājumi, vai ir darīts viss, lai tiktu nodrošināta procesa savlaicīga virzība. Tomēr KPL ir vairums normu, kas nosaka procesa virzītāja un procesā iesaistīto personu pienākumu un tiesību īstenošanai noteiktus termiņus, kuros ir jāveic konkrētas darbības. Piemēram, KPL 277.pants regulē apcietinājuma termiņus. Tā minētā panta sestā daļa nosaka, ka „personu, kuru tur aizdomās vai apsūdz smaga nozieguma izdarīšanā, apcietinājuma termiņš nedrīkst pārsniegt 12 mēnešus, no kuriem pirmstiesas procesā personu atļauts turēt apcietinājumā ne ilgāk par sešiem mēnešiem. Izmeklēšanas tiesnesis pirmstiesas procesā un augstāka līmeņa tiesas tiesnesis iztiesāšanas laikā katrs var pagarināt termiņu vēl par trim mēnešiem, ja procesa virzītājs nav pieļāvis neattaisnotu vilcināšanos vai ja persona, kura īsteno aizstāvību, ir tīši vilcinājusi procesa norisi, vai ja procesa ātrāka pabeigšana nav bijusi iespējama tā īpašas sarežģītības dēļ."

Minētais piemērs un vēl daudzas citas KPL normas veicina to, lai kriminālllietas izskatīšana tiesā netiktu novilcināta nepamatotu un neobjektīvu iemeslu dēļ, nosakot tiesai kā procesa virzītājam noteiktus termiņus attiecīgu darbību veikšanai.

Norādāms, ka likumā iekļautie maksimālie kādas procesuālās darbības norises, piespiedu līdzekļa piemērošanas un citi termiņi, kas ierobežo amatpersonu, kuras veic procesu, darbības nenozīmē, ka attiecīgā amatpersona vienmēr būs rīkojusies atbilstoši, ja vien būs iekļāvusies šajos termiņos. Katra darbība ir jāizdara bez neattaisnotas novilcināšanās, kas savukārt nozīmē, ka ne vienmēr lietas faktiskie apstākļi ir tādi, lai vajadzētu izmantot visu likumā atvēlēto laiku. Amatpersonai, kura veic procesu, visu procesa norises gaitu jābūt gatavai pamatot, kāpēc process vēl nav pabeigts – kādi objektīvi iemesli liek/ļauj visu procesu vai attiecīgu procesuālo darbību turpināt.[14]

Savukārt pārējie procesa dalībnieki, kuriem kādas darbības izpildei vai tiesību realizācijai ir ar likumu vai ar amatpersonas, kura veic procesu, lēmumu noteikts kāds termiņš, ir tiesīga izmantot visu šo termiņu bez jebkāda pamatojuma, kāpēc, piemēram, viņi savas tiesības neizmanto uzreiz, bet gan termiņā pēdējā dienā. Attiecīgo darbību izpilde pēdējā termiņā dienā nekādā veidā nav uzskatāma par procesa novilcināšanu.[15]

KPL 379.panta pirmās daļas 4.punktā noteikts, ka tiesa var izbeigt kriminālprocesu, ja kriminālprocesu nav iespējams pabeigt sapratīgā termiņā. Saskaņā ar KPL 380.pantu tas ir viens no personu nereabilitējošiem apstākļiem.

[14]Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā.Jurista vārds, 2006. 14.marts, nr.11
[15] Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā.Jurista vārds, 2006. 14.marts, nr.11

Būtisks jautājums, kas ir jārisina kriminālprocesa izbeigšanas gadījumā, ir cietušā tiesību aizsardzība. Uz šo gadījumu var attiecināt KPL 481.panta trešo daļu, kurā noteikts, ka „lēmumā par kriminālprocesa izbeigšanu izlemj par piemēroto drošības līdzekli, kaitējuma atlīdzināšanas un iespējamās mantas konfiskācijas nodrošināšanas pasākumiem, citiem procesuālajiem piespiedu līdzekļiem, kā arī par lietiskajiem pierādījumiem". Tomēr tas neatrisina jautājumu par kaitējuma atlīdzināšanu, jo nav skaidrs, kas atlīdzinās cietušajam nodarīto kaitējumu gadījumā, ja tiesa nolems, ka cietušajam pienākas kaitējuma kompensācija. Vēl jo vairāk šo jautājumu var sarežģīt apstāklis, ja saskaņā ar KPL 481.panta pirmo prim daļu nav saņemts pieteikums no mirušās personas tuviniekiem par kriminālprocesa turpināšanu mirušās personas reabilitācijai.

Autores ieskatā jautājums par cietušā tiesību aizskaršanu kriminālprocesa izbeigšanas gadījumā saprātīga termiņa neievērošanas dēļ būtu atrisināms tādā veidā, ka pirms tiesa pieņem lēmumu par šāda kriminālprocesa izbeigšanu, tā noskaidro cietušā viedokli par šādu iespēju. Ja cietušais piekrīt šādam risinājumam, tad tiesa bez šaubām var pieņemt lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu.

Vairums gadījumos cietušais varētu piekrist šādam risinājumam, ja tiesvedība ir ieilgusi daudzu gadu garumā un cietušajam nodarītais kaitējums vairs nešķiet tik aktuāls, lai viņš būtu ieinteresēts kriminālprocesa turpināšanā. Tomēr var būt situācijas, kad cietušais nepiekrīt šādam variantam. Tas varētu būt pašsaprotami, ja cietušajam ar noziedzīgo nodarījumu ir radītas smagas sekas, piemēram, veselībai. Ja tiesa tomēr gadījumā, kad cietušais iebilst pret kriminālprocesa izbeigšanu, izbeidz kriminālprocesu saprātīga termiņa neievērošanas dēļ, valstij būtu jākompensē cietušajam ar noziedzīgo nodarījumu radītais kaitējums, piemēram, izmaksājot kompensāciju, kuras aprēķināšanai par pamatu varētu būt noziedzīgo nodarījumu klasifikācija, kas noteikta Krimināllikuma 7.pantā.

KPL 379.pantā vajadzētu iekļaut pirmo prim daļu, kas regulētu cietušajam nosakāmās kaitējuma kompensācijas apmēru, kas izmaksājama no valsts līdzekļiem attiecībā uz tiem gadījumiem, kad kriminālprocess tiek izbeigts, jo nav iespējams nodrošināt tā pabeigšanu saprātīgā termiņā. Piemēram, KPL 379.panta pirmās prim daļas nosaukums varētu būt šāds: „Cietušajam izmaksājamās kaitējuma kompensācijas apmērs kriminālprocesa izbeigšanas gadījumā, kad nav iespējams pabeigt kriminālprocesu saprātīgā termiņā un tam iebilst cietušais". KPL 379.panta pirmās prim daļas 1.punktu autores ieskatā varētu izteikt šādi: „Par mazāk smaga nozieguma nodarīto kaitējumu cietušajam no valsts līdzekļiem pienākas kaitējuma kompensācija līdz trīs valstī noteikto minimālo mēnešalgu apmērā", un tā atbilstoši noziedzīgu nodarījumu klasifikācijai varētu tikt izveidoti arī pārējās KPL 379.panta pirmās prim daļas punkti.

Varētu būt arī situācija, kad ar kriminālpārkāpuma izdarīšanu cietušajam tiek nodarīts lielāks kaitējums nekā ar smaga noziegumа izdarīšanu, tādēļ vērtējams ir arī radītais kaitējums, ņemot vērā cietušā pieteikto kaitējuma kompensāciju un pamatojumu šai kompensācijai. Tas attiecas arī uz morālā kaitējuma kompensāciju, uz kuru jebkuram cietušajam ir tiesības, kas noteiktas KPL 22.pantā: „Personai, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, ņemot vērā tās morālo aizskārumu, fiziskās ciešanas un mantisko zaudējumu, tiek garantētas procesuālās iespējas morālas un materiālas kompensācijas pieprasīšanai un saņemšanai." Tādēļ likumā vajadzētu paredzēt arī iespēju atsevišķos gadījumos noteikt cietušajam pienākošos kaitējuma kompensāciju pēc tiesas ieskata, to atbilstoši pamatojot un motivējot.

Cietušajam izmaksājamās kompensācijas novērtējumu un apmēru noteikt varētu tā pati tiesa reizē ar lēmuma par kriminālprocesa izbeigšanu pieņemšanu, ņemot vērā faktu, ka nav iespējams nodrošināt kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā.

Tas, autores ieskatā, atrisinātu jautājumu par cietušā aizskartajām interesēm kriminālprocesā, kas tiek izbeigts šādā gadījumā, un tiktu nodrošināta KPL 22.pantā noteiktā principa ievērošanu.

Autores ieskatā saprātīga termiņa nozīme ir cieši saistīta ar kriminālprocesa KPL 12., 19. un 22.pantā noteiktajiem principiem.

KPL 12.panta pirmā daļa noteic, ka „kriminālprocesu veic, ievērojot starptautiski atzītās cilvēktiesības un nepieļaujot neattaisnotu kriminālprocesuālo pienākumu uzlikšanu vai nesamērīgu iejaukšanos personas dzīvē".

Kriminālprocesa interesēs tomēr notiek mazāka vai lielāka kriminālprocesuālo pienākumu uzlikšana un iejaukšanās personas dzīvē. Kriminālprocesuālo pienākumu uzlikšana un iejaukšanās personas dzīvē notiks tik ilgi, cik tas būs nepieciešams, lai tiesa pieņemtu galīgo nolēmumu.

Vienmēr pastāv iespēja, ka persona, kurai līdz ar kriminālprocesa uzsākšanu tiek uzlikti pienākumi un kuras dzīvē notiek iejaukšanās, tomēr nav vainīga viņai inkriminētajās noziedzīgajās darbībās. Rezultātā var izrādīties, ka šo pienākumu uzlikšana un iejaukšanās personas dzīvē ir bijusi nepamatota, tāpēc ir svarīga saprātīga termiņa nodrošināšana.

KPL 19.panta pirmā daļa noteic, ka „neviena persona netiek uzskatīta par vainīgu, kamēr tās vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā netiek konstatēta šajā likumā noteiktajā kārtībā". Tikai tad, kad tiesas nolēmums un ir stājies likumīgā spēkā, kļūst zināms, vai persona ir vainīga viņai inkriminētā noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un vai persona tiks sodīta par viņai inkriminēto noziedzīgo nodarījumu. Tāpēc svarīgi nodrošināt lietas savlaicīgu

izskatīšanu tiesā, lai vainīgā persona saņemtu sodu, nevainīgā persona tiktu attaisnota un cietusī persona saņemtu ar noziedzīgo nodarījumu radītā kaitējuma atlīdzināšanu.

Svarīga ir arī apsūdzētā nostāja pret kriminālprocesa izbeigšanu saprātīga termiņa neievērošanas gadījumā.

Ja persona sevi par vainīgu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā neatzīst, tad personai nebūtu pamata piekrist kriminālprocesa izbeigšanai pret viņu sakarā ar procesa saprātīga termiņa neievērošanu, bet gan būtu pret to jāiebilst, lai panāktu savu reabilitēšanu, t.i., kriminālprocesa izbeigšanu uz citiem reabilitējošiem pamatiem, vai attaisnojošu spriedumu.[16]

Lai arī nav iespējams mehāniski nosaukt saprātīga termiņa robežas, kuras būtu jāievēro katras krimināllietas izskatīšanā, autoresprāt, tomēr ir iespējams noteikt apstākļus, kas varētu tikt uzskatīti par attaisnojumu ilgākai krimināllietas izskatīšanai tiesā, turpretī, nepastāvot šiem apstākļiem, varētu tikt runāts par saprātīga termiņa ievērošanas pārkāpumu.

Arī Kristīne Strada – Rozenberga un Ārija Meikališa ir paudušas viedokli, ka ir nepieciešams plašāks skaidrojums tiem kritērijiem, ko varētu uzskatīt par attaisnojumu saprātīga termiņa neievērošanā: „Vairāki grozījumi veikti arī KPL 14.pantā „Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā". Panta pirmā daļa papildināta ar norādi, ka "kriminālprocesa pabeigšana saprātīgā termiņā saistīta ar lietas apjomu, juridisko sarežģītību, procesuālo darbību daudzumu, procesā iesaistīto personu attieksmi pret pienākumu pildīšanu un citiem objektīviem apstākļiem". Lai arī šī atziņa ir visnotaļ pamatota, tomēr, mūsuprāt, tās iekļaušana nebija tik kardināli nepieciešama. Tāpat ir saprotams, ka „saprātīgs termiņš" ir „piepildāms jēdziens", un „saprātīgums" vērtējams individuāli katrā konkrētā lietā. Savukārt vispārīgu kritēriju, kādi ar grozījumiem iekļauti KPL, noteikšana, turklāt iekļaujot arī norādi „un citi apstākļi", būtiski augstāku termina konkrētuma pakāpi nerada. Šādi skaidrojumi būtu iekļaujami komentāros, zinātniskos pētījumos un monogrāfijās, prakses vadlīnijās u.tml., un tādam nolūkam nebūtu nepieciešams grozīt likumu." [17]

Autores ieskatā pretēji izteiktajam viedoklim būtu nepieciešams grozīt likumu, ne tikai dot šādu jēdzienu skaidrojumu komentāros, zinātniskos pētījumos un monogrāfijās, prakses vadlīnijās u.tml, jo tas ieviestu lielāku skaidrību, konkrētāku uzskaitījumu tiem apstākļiem, kas var tikt uzskatīti par objektīviem saprātīga termiņa ievērošanai kriminālprocesā. Likumā būtu jānosaka, ka par saprātīgu termiņu uzskatāms sešu gadu termiņš, kura laikā krimināllieta tiek izskatīta visās trīs tiesu instancēs, papildus norādot, ka pie šī termiņa pārsniegšanas ir jāvērtē procesā iesaistīto personu attieksme pret viņām uzliktajiem pienākumiem, kā arī

[16] Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista vārds, 2011. 5.jūlijs, nr.27
[17] Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās.Jurista vārds, 2009. 30.jūnijs, nr.26

jāvērtē lietas sarežģītība un tiesas kā procesa virzītāja rīcība izmeklēšanas laikā, kas ļautu zināmos gadījumos atzīt, ka nav bijis iespējams izskatīt krimināllietu ātrākā laika posmā.

Tā, piemēram, KPL 42.nodaļā „Krimināllietas iztiesāšanas vispārīgie noteikumi" būtu jāiekļauj jauna norma ar nosaukumu „Saprātīgs termiņš krimināllietas izskatīšanā tiesā", kuras pirmajā daļā tiktu noteikts, ka „par saprātīgu termiņu uzskatāms sešu gadu termiņš, kura laikā kriminālliieta tiek izskatīta visās trīs tiesu instancēs". Savukārt otrajā daļā tiktu noteikts, ka „gadījumos, kad kriminālliietas izskatīšana visās trīs tiesu instancēs ilgst vairāk par sešu gadu termiņu, tiesai jāvērtē, vai to nav ietekmējis lietas apjoms, juridiskā sarežģītība, procesuālo darbību daudzums, procesā iesaistīto personu attieksme pret pienākumu pildīšanu un citi objektīvi apstākļi."

2. SAPRĀTĪGA TERMIŅA IETEKMĒJOŠO APSTĀKĻU RAKSTUROJUMS

Augstākās tiesas Senāta Kriminālllietu departamenta priekšsēdētājs Pēteris Dzalbe norādījis, ka „trīs galvenās problēmas, kas, manuprāt, kavē kvalitatīvu un ātru tiesas spriešanu: lielais lietu skaits, kas jāizskata tiesnesim; procesā iesaistīto personu negodprātīga savu pienākumu pildīšana; smagnējs process atsevišķu kategoriju lietās. Iespējamie problēmas risināšanas ceļi: procesa vienkāršošana, nekaitējot tiesvedības interesēm; mediācijas jeb samierināšanas procedūru plašāka ieviešana."[18]

Savukārt Iveta Andžāne, Latvijas Tiesnešu biedrības prezidente un Bauskas rajona tiesas priekšsēdētāja, norādījusi, ka „kriminālllietu izskatīšanu kavē: 1) nekvalitatīva pirmstiesas izmeklēšana, kuras dēļ izmeklēšana faktiski sākas tiesā; 2) procesa dalībnieku neierašanās (tiesai nav efektīvu līdzekļu cīņai ar liecinieku un cietušo neierašanos)."[19]

No tā secināms, ka lietas izskatīšanā tiesā saprātīga termiņa ievērošanu ietekmē daudzi apstākļi, tomēr autores ieskatā ir apstākļi, kas tiek konstatēti biežāk nekā citi.

Raksturojot tos apstākļus, kas visbiežāk ietekmē saprātīga termiņa ievērošanu kriminālprocesā tiesā, nosacīti var iedalīt trīs grupās:

1) personu attieksme pret pienākumu pildīšanu;
2) lietas apjoma, juridiskās sarežģītības un procesuālo darbību daudzums;
3) tiesas kā procesa virzītāja darbības.

Pie pirmās grupas apstākļiem, kuri kavē saprātīga termiņa ievērošanu kriminālprocesā tiesā, pieskaitāms tas, ka procesā iesaistītās personas ne vienmēr godprātīgi pilda tām uzliktos pienākumus, kā arī ne vienmēr godprātīgi izmanto likumā noteiktās tiesības, mēģinot apzināti novilcināt lietas izskatīšanu tiesā dažādu mērķu un iemeslu dēļ. Personu neierašanos tiesā var uzskatīt par visbiežāk novēroto iemeslu, kāpēc tiek atlikta lietas izskatīšana vai pasludināts pārtraukums lietas izskatīšanā pēc būtības, tādējādi kavējot lietas izskatīšanu.

No autores veiktā pētījuma (skatīt pielikumu Nr.3) redzams, ka lietas izskatīšana tika atlikta dažādu lietas dalībnieku neierašanās uz tiesas sēdi iemeslu dēļ. No 10 (desmit) izpētītajām kriminālllietām 16 (sešpadsmit) reizes tiesas sēdes tika atliktas, jo uz kādu no tiesas sēdēm neieradās apsūdzētais, 3 (trīs) reizes tiesas sēdes tika atliktas, jo neieradās aizstāvis, 12 (divpadsmit) reizes tiesas sēdes tika atliktas, jo neieradās cietušais vai cietušā pārstāvis, un 13 (trīspadsmit) reizes tiesas sēdes tika atliktas, jo neieradās liecinieks vai liecinieki. Līdz ar to secināms, ka visbiežāk lietas izskatīšana tika atlikta tāpēc, ka uz tiesas sēdi neieradās tieši apsūdzētais.

[18] Ziemele.I. Meklējot risinājumus tiesu sistēmas pilnveidošanai, diskusija. Jurista vārds, 2013.12.marts, nr. 10
[19] Turpat

Tiesa kā procesa virzītājs dažkārt nespēj ietekmēt procesā iesaistīto personu vēlmi apzināti novilcināt lietas izskatīšanu gadījumos, kad, piemēram, apsūdzētais vai kāds no lieciniekiem apzināti negodprātīgi izmanto viņam KPL noteiktās tiesības, piemēram, iesniedzot tiesai neilgi pirms tiesas sēdes darbnespējas lapu vai arī telefoniski paziņojot tiesai, ka dažādu iemeslu dēļ nevar ierasties uz tiesas sēdi.

Pie otrās grupas apstākļiem, kuri kavē saprātīga termiņa ievērošanu kriminālprocesā tiesā, pieskaitāma nevajadzīgu un atkārtotu lūgumu pieteikšana, kā rezultātā tiesai vajadzīgs papildus laiks, lai lemtu par šo lūgumu apmierināšanu vai noraidīšanu. Šāda apzināta lietas izskatīšanas novilcināšana bieži ir novērojama no aizstāvības puses, kad apūdzētais un/vai viņa aizstāvis ir ieinteresēti lietas izskatīšanas novilcināšanā. Iemesls tam varētu būt, ka pat aizstāvībai un apsūdzētajam ir saprotams, ka ar lietas materiāliem ir pierādīta apsūdzētā vaina viņam inkriminētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, tomēr zināmu iemeslu dēļ apsūdzētā un/vai viņa aizstāvja interesēs ir pēc iespējas ilgāk novilcināt lietas izskatīšanu tiesā.

Piemēram, gadījumā, kad personai celta apsūdzība pēc KL 260.panta otrās vai trešās daļas un persona savu vainu tiesā nav atzinusi, viņa var būt ieinteresēta tiesas procesa novilcināšanā, jo gadījumā, ja tiesa atzīs personu par vainīgu viņai inkriminētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, persona ne tikai tiks sodīta ar brīvības atņemšanu, bet viņai tiks atņemtas arī transportlīdzekļa vadīšanas tiesības. Tāpēc, lai apzināti novilcinātu tiesas procesu, persona tiesai var pieteikt vairākus lūgumus gan par autotehnisko ekspertīžu nozīmēšanu, gan par ekspertu un speciālistu nopratināšanu.

Savukārt pie trešās grupas apstākļiem, kuri kavē saprātīga termiņa ievērošanu kriminālprocesā tiesā, pieskaitāma tiesas darba organizācija un nesavlaicīga rīcība. Pie tiesas darba organizācijas var minēt vai nu pārāk maza skaita tiesas sēžu plānošana vienā dienā vai nedēļā, vai tik daudz tiesas sēžu plānošana vienā dienā vai nedēļā, ka tiesas sastāvam ir pārāk liels darba apjoms un nav iespējams nodrošināt savlaicīgu pienākumu izpildi. Pie tiesas nesavlaicīgas rīcības var minēt gadījumu, kad tiesā ir saņemts aizstāvja lūgums atlikt tiesas sēdi, bet tiesa uz to nereaģē un neatsauc apsūdzētā konvojēšanu uz tiesas sēdi, kaut gan jau iepriekš ir zināms, ka tā būs veltīga. Šādos un līdzīgos gadījumos tiesai ir iespēja rīkoties atbilstoši KPL 490.pantam, kas noteic: „Ja līdz kriminālllietas iztiesāšanai kļūst zināms, ka apsūdzētais vai cietušais attaisnojoša iemesla dēļ nevarēs ierasties uz tiesas sēdi vai ir citi apstākļi, kādēļ lietas iztiesāšana noteiktajā laikā nevar notikt, tiesnesis nosaka citu kriminālllietas iztiesāšanas laiku”.

No Tiesu informācijas sistēmas (turpmāk tekstā – TIS) apkopotajiem datiem ir redzams, ka 2011.gadā visās Latvijas tiesās ir tikušas plānotas 29 236 tiesas sēdes, no kurām nenotika 11 851, kas ir 40,5 % no visām tiesas sēdēm.[20] 2012.gadā kopumā tika plānotas 29 999 tiesas

[20] Dati no Tiesu informācijas sistēmas. Skatīt pielikumu nr.1

sēdes, no kurām nenotika 12 541, kas ir 41,8 % no visām plānotajām tiesas sēdēm.[21] Salīdzinot 2011. un 2012.gadu, secināms, ka gan plānoto, gan nenotikušo tiesas sēžu skaits ir pieaudzis.

Tāpat no TIS datiem redzams, ka gan 2011., gan 2012.gadā visvairāk plānotās tiesas sēdes ir bijušas Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā. 2011.gadā tās bija 3 229 tiesas sēdes, no kurām nenotika 1 214, kas ir 37,6 % no visām plānotajām tiesas sēdēm[22], bet 2012.gadā tās kopumā bija 3 591, no kurām nenotika 1 516 tiesas sēdes, kas ir 42,2 % no visām plānotajām tiesas sēdēm.[23]

Autores ieskatā ideālā variantā jebkura nozīmētā krimināllieta ar vai bez pierādījumu pārbaudes izdarīšanas būtu izskatāma divās līdz trīs tiesas sēdēs, bet vairums krimināllietu tiek atliktas pat piecas un sešas reizes. Iemesli tam ir dažādi, tāpēc autore turpmākajās nodaļās apskatīs vairākas krimināllietas un noskaidros, kas ir bijis par iemeslu, kādēļ šo krimināllietu iztiesāšana ir tikusi atlikta vairākas reizes un kādi varētu būt priekšlikumi tam, lai tiesai būtu vairāk iespēju krimināllietu izskatīšanu neatlikt vairākas reizes.

2.1. Personu ierašanās tiesā

Ar jēdzienu „personu ierašanās tiesā" varētu saistīt vienu no Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 11.janvāra lēmumā lietā Nr. SKK-15[24] minētajiem kritērijiem – procesā iesaistīto personu attieksme pret pienākumu izpildīšanu.

Ar procesā iesaistīto personu attieksmi pret pienākumu pildīšanu jāsaprot personām uzlikto pienākumu pildīšana, lai bez neattaisnota iemesla nekavētu lietas izskatīšanu un procesa norisi tiesā. Kā viens no procesa dalībnieku galvenajiem pienākumiem ir ierašanās uz nozīmētajām tiesas sēdēm, izņemot gadījumus, kad neierašanās ir attaisnota. Pie tam procesā iesaistītajām personām ir jābūt sasniedzamām procesa virzītājam norādītajā dzīvesvietā (tas attiecas uz apsūdzēto, cietušo, lieciniekiem, procesā iesaistīto personu pārstāvjiem), prakses vietā (tas attiecas uz zvērinātiem advokātiem, viņu palīgiem), kā arī prokuratūrai ir jāspēj nodrošināt prokurora piedalīšanos katrā tiesas sēdē. Bez šiem nosacījumiem tiesas izmeklēšana var tikt būtiski apgrūtināta un pat neiespējama.

Kā jau tika minēts iepriekš, personu neierašanās tiesā ir biežākais iemesls, kādēļ tiesai nākas atlikt tiesas sēdes. Ir gadījumi, kad kādas procesā iesaistītas personas ierašanās ir obligāts pamats lietas izskatīšanas atlikšanai, tomēr ir gadījumi, kad personas neierašanās tiesā neliedz tiesai izskatīt krimināllietu.

[21] Turpat, skatīt pielikumu nr.2
[22] Turpat, skatīt pielikumu nr.1
[23] Turpat, skatīt pielikumu nr.2
[24] Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 11.janvāra lēmums lietā SKK-15/2007, Tēze 1

Šajā nodaļā tiks analizēts, kā apsūdzētā, aizstāvja, cietušā, cietušā pārstāvja, liecinieku un citu procesā iesaistīto personu neierašanās uz tiesas sēdēm ir ietekmējusi saprātīga termiņa ievērošanu krimināllietu izskatīšanā tiesā.

Apsūdzētā tiesības pirmās instances tiesā, apelācijas instances tiesā un kasācijas instances tiesā ir izdalītas un tās attiecīgi noteiktas KPL 71., 72. un 73.pantā.

KPL 74.pants noteic, ka apsūdzētajam visās kriminālprocesa stadijās ir tādi paši pienākumi kā aizdomās turētajam. Līdz ar to apsūdzētā pienākumi ir uzskaitīti KPL 67.pantā.

Tiesības uz advokāta palīdzību Latvijā deklarētas jau 1990. gada 4.maijā, kad Latvija atzina par sev saistošu Starptautisko paktu par Pilsoņu un politiskajām tiesībām (turpmāk tekstā – Pakts), kura 14.panta trešā daļa paredz, ka persona var aizstāvēt sevi pati vai ar pašas izraudzīta aizstāvja starpniecību. Turklāt gadījumos, ja personai nav šāda aizstāvja algošanai pietiekamu līdzekļu, aizstāvis, kad to prasa taisnīguma intereses, tiek iecelts bez maksas.[25]

Pakta prasības Augstākā padome sākotnēji centās iestrādāt Advokatūras likumā[26], KPK un konstitucionālajā likumā „Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi[27]", kura 15.panta otrā daļa paredzēja: „Ikvienam ir garantētas tiesības ar aizturēšanas brīdi pieaicināt advokātu". Satversmes 92.panta pieņemšanas laikā Latvijā jau bija izveidojušās nopietnas tradīcijas tiesību uz advokāta palīdzību jomā, kuras tika atspoguļotas arī Satversmes 92.pantā.[28]

Latvijas Republikas Satversmes 92.pants noteic, ka „ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību."[29]

Tiesības uz advokātu Satversmes 92.panta izpratnē, pirmkārt, ietver tiesības uz kvalificētu juridisko palīdzību un, otrkārt, valsts pienākumu šādu palīdzību sniegt personām, kuras pašas nevar to atļauties. Ikviens noziedzīgā nodarījumā apsūdzētais ir tiesīgs saņemt efektīvu bezmaksas kvalificētu juridisko palīdzību, ja viņam trūkst līdzekļu tās apmaksai. [30]

Zvērinātu advokātu tiesības un pienākumi noteikti „Latvijas Republikas Advokatūras likuma" ceturtās daļas piektajā sadaļā ar nosaukumu „Zvērinātu advokātu tiesības un pienākumi", kā arī KPL 86.pantā.

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.panta pirmajā daļā ir noteiktas personas tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā – „Ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu vai viņam izvirzītās apsūdzības krimināllietā pamatotību, uz taisnīgu un atklātu

[25] Skudra V. Satversmē garantētās tiesības uz advokāta palīdzību. Jurista Vārds, 2011. 12.aprīlis, nr. 15
[26] Latvijas Republikas Advokatūras likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 19.augusts, nr.28
[27] Konstitucionālais likums "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi":LR likums, zaudējis spēku 1998.gada 6.novembrī
[28] Skudra V. Satversmē garantētās tiesības uz advokāta palīdzību. Jurista Vārds, 2011. 12.aprīlis, nr. 15
[29] Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, nr.43
[30] Skudra V. Satversmē garantētās tiesības uz advokāta palīdzību. Jurista Vārds, 2011. 12.aprīlis, nr. 15

lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā ar likumu noteiktā tiesā. Tiesas spriedumu jādara publiski zināmu, taču preses un publikas klātbūtne procesā var tikt pilnībā vai daļēji aizliegta tikumisku apsvērumu, sabiedriskās kārtības vai valsts drošības interesēs tādā demokrātiskā sabiedrībā, kur to prasa nepilngadīgo intereses vai procesa dalībnieku privātās dzīves aizsardzība, vai arī tajā apmērā, kuru tiesa uzskata par absolūti nepieciešamu īpašos apstākļos, kad atklātība apdraudētu taisnīguma intereses."[31]

Personas pašas vai tās pārstāvja/aizstāvja rīcība procesa gaitā ir viens no vērtējamiem apstākļiem. Lai arī valstij ir pienākums nodrošināt procesa norisi saprātīgā termiņā, arī aizstāvības puses attieksme var šo termiņu ietekmēt. Ir saprotams, ka aizstāvības puses atsaucīga attieksme pret izmeklēšanu un tiesu var palīdzēt paātrināt procesu, savukārt daudzas sūdzības un pieteikumi vai lūgumi, visticamāk, var sasniegt pretēju efektu. Taču ir jāpatur prātā, ka pastāv ne vien tiesības uz saprātīgu termiņu, bet arī tiesības uz pietiekamu laiku, lai sagatavotu un veiktu aizstāvību. Laiks, kas saprātīgi tiek izmantots aizstāvības sagatavošanai vai realizēšanai, nevarētu novest pie Konvencijas 6.1. panta pārkāpuma. Savukārt ECT 1991.gada 27.novembra spriedumā lietā „Kemmache pret Franciju" norādīts, ka termiņš nav uzskatāms par nesaprātīgi novilcinātu, kad kādu procesuālo darbību atlikšana ir tikusi saskaņota ar aizstāvību vai kad aizstāvība pati to ir lūgusi. Gadījumi, kad apsūdzētā persona pati tiek uzskatīta par vainojamu pārmērīgi ilgā kriminālprocesa norisē, lielākoties ir saistīti ar paša apsūdzētā vai aizstāvības vairākkārtējiem lūgumiem par izmeklēšanas darbību vai tiesas sēžu atlikšanu. Šāda rīcība var sniegt norādi uz to, ka aizstāvības puse nemaz nevēlas kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, līdz ar to arī valstij šādos gadījumos nebūtu jāuzņemas atbildība par pārmērīgi ilgu procesa norisi. Katrā gadījumā nedrīkst aizmirst, ka jautājums nav tik daudz par to, vai aizstāvības pusi var vainot par procesa vilcināšanu, bet gan par to, vai valsti var vainot par procesa vilcināšanu. Piemēram, apsūdzētajam nevar pārmest vairākkārtēju sprieduma pārsūdzēšanu, tomēr tajā pašā laikā arī valstij nevar pārmest, ka tai objektīvi ir nepieciešams zināms laiks šo sūdzību izskatīšanai. Vai, piemēram, apsūdzētā veselības stāvokli, kas neļauj tam piedalīties procesuālās darbībās vai iztiesāšanā, nevar pārmest nedz apsūdzētajam, nedz arī valstij. Savukārt gadījumos, kad procesa norise tiek vilcināta un procesa ilgums kļūst nesaprātīgs sakarā ar kāda līdzapsūdzētā neierašanos uz tiesas sēdēm, tad izšķirošs būs jautājums par to, vai valsts ir spērusi visus iespējamos un saprātīgos soļus, lai nodrošinātu līdzapsūdzētā ierašanos uz ātrāku procesa norisi .[32]

Vēl viens vērtēšanai pakļauts jautājums ir par personas interešu aizskāruma intensitāti ar notiekošo kriminālprocesu. Šī jautājuma centrā ir tieši subjektīvais elements. Proti, jo

[31] Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejama: www.humanrights.lv [aplūkota 2013.gada 21.aprīlī]
[32]Rozenbergs J.Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista vārds, 2011. 5.jūlijs, nr.27

apsūdzētajai personai process ir apgrūtinošāks, jo stingrāks pienākums valsts institūcijām ir ievērot rūpību savlaicīgas procesa norises nodrošināšanā. ECT judikatūra pie šādiem apstākļiem pieskaita personas vecumu un/vai veselības stāvokli, arī personai piemērotā drošības līdzekļa smagumu.[33]

Atšķirībā no citām kriminālprocesā iesaistītajām personām kriminālllietas iztiesāšana bez apsūdzētā piedalīšanās nav iespējama, jo saskaņā ar KPL 463.panta pirmo daļu apsūdzētā piedalīšanās kriminālllietas iztiesāšanā ir obligāta. Minētā panta otrā daļa paredz – ja apsūdzētais nav ieradies uz tiesas sēdi, kriminālllietas iztiesāšanu atliek, bet trešā daļa paredz - ja apsūdzētais nav ieradies uz tiesas sēdi neattaisnojoša iemesla dēļ vai nav paziņojis par neierašanās iemesliem, tiesa var lemt par piespiedu naudas piemērošanu, par viņa atvešanu uz tiesu piespiedu kārtā, kā arī par drošības līdzekļa grozīšanu vai piemērošanu.

Apsūdzētā neierašanās uz tiesas sēdi jebkurā gadījumā nozīmē, ka tiesas sēde būs jāatliek. Tiesas sēdes atlikšana nozīmē, ka tuvākā tiesas sēde jāplāno tā, lai apsūdzētajam, kurš nav ieradies uz tiesas sēdi, varētu paziņot par nākamo tiesas sēdi likumā noteiktajā kārtībā saskaņā ar KPL 22.nodaļas nosacījumiem. Saskaņā ar KPL 330.panta pirmo daļu „pavēsti izsniedz ne vēlāk kā divas dienas pirms tajā norādītā ierašanās laika. Ja procesuālā darbība ir neplānota vai nav atliekama, pavēsti var izsniegt tieši pirms ierašanās".

Skaidrs ir tas, ka retos gadījumos tiesa var plānot nākamo tiesas sēdi, piemēram, pēc trīs dienām vai vienas nedēļas. Parasti tiesas sēdes tiek atliktas uz vairākiem mēnešiem, pat uz gadu, kas nozīmē, ka katru reizi, kad apsūdzētais neierodas uz tiesas sēdi, saprātīga termiņa ievērošanas iespējas samazinās.

KPL 464. pants paredz, ka kriminālllietu par kriminālpārkāpumu un mazāk smagu noziegumu tiesa var iztiesāt bez apsūdzētā piedalīšanās, ja apsūdzētais atkārtoti bez attaisnojoša iemesla neierodas uz tiesas sēdi vai ir iesniedzis tiesai lūgumu par kriminālllietas iztiesāšanu bez viņa piedalīšanās. Kriminālllietu tiesa var iztiesāt, ja tiesas sēdē piedalās aizstāvis. Ja tiesas sēdē nepiedalās aizstāvis, tas nozīmē, ka tiesas sēde būs jāatliek un uz nākamo tiesas sēdi jāaicina aizstāvis. Tikai tad tiesai ir iespēja izskatīt kriminālllietu bez apsūdzētā piedalīšanās.

KPL 465.panta pirmā daļa paredz kriminālllietas izskatīšanu apsūdzētā prombūtnē *in absentia* – kriminālllietu tiesa var iztiesāt apsūdzētā prombūtnē (*in absentia*), ja apsūdzētais atrodas ārvalstī un viņa atrašanās vieta nav zināma vai ierašanos tiesā nav iespējams nodrošināt.

Šajā gadījumā lietā ir jāveic pilna pierādījumu pārbaude, jānopratina liecinieki, cietušie, eksperti, ja tādi lietā ir. Tas sarežģī lietas izskatīšanu gadījumā, ja pirmstiesas kriminālprocesa laikā apsūdzētais ir pieteicis lūgumu lietā neveikt pierādījumu pārbaudi. Nākamais jautājums

[33]Turpat

ir par to, vai liecinieki, cietušie un eksperti godprātīgi pildīs tiem uzliktos pienākumus un ieradīsies uz noteiktajām tiesas sēdēm. Pretējā gadījumā tiesai nāksies atlikt tiesas sēdes un pieņemt lēmumu par šo personu atvešanu uz tiesas sēdi piespiedu kārtā vai procesuālās sankcijas piemērošanu saskaņā ar KPL 477.pantu.

Tomēr, lai tiesa pieņemtu lēmumu par lietas izskatīšanu apsūdzētā prombūtnē, sākotnēji jāpieņem lēmums par apsūdzētā piespiedu atvešanu, drošības līdzekļa piemērošanu vai grozīšanu, apsūdzētā izsludināšanu meklēšanā atbilstoši KPL. Tikai tad, kad tiesā ir saņemtas ziņas no Valsts policijas par to, ka apsūdzētais atrodas ārzemēs un viņa precīza atrašanās vieta nav zināma, vai viņa ierašanos tiesā nav iespējams nodrošināt, tiesa var pieņemt lēmumu par kriminālllietas iztiesāšanu apsūdzētā prombūtnē.

Jebkurā gadījumā apsūdzētā neierašanās uz tiesas sēdi kavē lietas izskatīšanu un saprātīga termiņa ievērošanu kriminālprocesā. Lai arī tiesa var piemērot procesuālās sankcijas, tomēr tas ne vienmēr nozīmē, ka lietas izskatīšana tā rezultātā tiks paātrināta.

Kriminālllietā Nr.11088056607[34] E.D. apsūdzībā pēc KL 231.panta otrās daļas apsūdzētajam pirmstiesas procesa laikā tika piemērots drošības līdzeklis - nodošana policijas uzraudzībā. Pirmā tiesas sēde tika noteikta 2007.gada 26.jūnijā, uz kuru apsūdzētais neieradās, tiesā tika saņemts lūgums atlikt lietas izskatīšanu apsūdzētā slimības dēļ, iesniegumā tika norādīts: „Man ir mugurkaula trauma, pašlaik esmu uz gultas". Iesniegumam tika pievienota darbnespējas lapas A neapstiprināta kopija. Darbnespējas lapā nebija norādīts ne pārejošas darbnespējas cēlonis, ne ārstēšanās režīms, ne tas, vai saslimšana liedz apsūdzētajam piedalīties tiesas sēdē. Tiesa šādu iesniegumu atzina par attaisnojošu iemeslu. Turklāt no Valsts policijas pārvaldes tika saņemts paziņojums, ka apsūdzētais neievēro viņam piemērotā drošības līdzekļa - nodošana policijas uzraudzībā - nosacījumus, jo uz reģistrāciju nav ieradies un norādītajā adresē nav sastopams. Nākamā tiesas sēde tika nozīmēta pēc nepilna mēneša 2007.gada 20.jūlijā. Arī uz šo tiesas sēdi apsūdzētais neieradās un tiesai par neierašanās iemesliem neziņoja. Tiesa saskaņā ar KPL pieņēma lēmumu par apsūdzētā atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu kārtā, kā arī nosūtīja pieprasījumu Valsts policijai izsniegt apsūdzētajam pavēsti par nepieciešamību ierasties uz tiesas sēdi pret parakstu. Pirms nozīmētās tiesas sēdes tika saņemts ziņojums no Valsts policijas, kurā tika norādīts, ka pavēstes nodošana un piespiedu atvešana nav iespējama, jo jau vairāk kā trīs mēnešus E.D. norādītajā adresē nav sastopams. Šajā tiesas sēdē prokurore lūdza grozīt apsūdzētajam piemēroto drošības līdzekli - nodošana policijas uzraudzībā - uz apcietinājumu un izsludināt viņu meklēšanā. Tiesa prokurores lūgumu apmierināja, izsludināja apsūdzēto meklēšanā un apturēja tiesvedību kriminālprocesā.

[34] Kriminālllieta nr.11088056607, nav publiski pieejama

Lai arī lēmums izpildei Valsts policijai tika nosūtīts tajā pašā dienā, kad tas tika pieņemts (2007.gada 22.oktobrī), apsūdzētais tika aizturēts tikai 2011.gada 26.februārī.

Saskaņā ar KL 7.panta ceturto daļu KL 231.panta otrajā daļā paredzētais noziedzīgais nodarījums ir smags noziegums. Pirmstiesas kriminālprocesa laikā procesa virzītājs nebija lūdzis tiesu piemērot apsūdzētajam drošības līdzekli - apcietinājumu.

Minētajā krimināllietā izsniegtā darbnespējas lapa tiesai nesniedza nekādu informāciju par tās izsniegšanas pamatu un nebija zināms, vai tiešām apsūdzētajam ir noteikts gultas režīms, kā viņš pats norādīja to savā tiesai adresētajā iesniegumā, tomēr tiesai nebija pamata šo darbnespējas lapu neņemt vērā, jo to izsniedza ģimenes ārsts.

Minētajā krimināllietā apsūdzētais ļaunprātīgi neieradās uz tiesu, ko apstiprina arī fakts, ka apsūdzētais atradās meklēšanā aptuveni trīs gadus, zinot, ka pret viņu ierosināts kriminālprocess un procesa virzītājs ir tiesa, kā arī zinot, ka viņam piemērots drošības līdzeklis - nodošana policijas uzraudzībā. Tas liedza krimināllietu izskatīt īsākā laika periodā un zināmā veidā aizskāra cietušā tiesības ne vien uz kriminālprocesa izskatīšanu saprātīgā termiņā, bet arī uz kaitējuma atlīdzināšanu, kas šajā kriminālprocesā bija diezgan būtisks – 1 042, 07 lati.

Autores ieskatā būtu izstrādājami īpaši noteikumi attiecībā uz darbnespējas lapām, kuras apsūdzētie vai viņu aizstāvji iesniedz tiesā. Tajās būtu jānorāda gan ārstēšanās režīms, gan tas, vai saslimšana liedz apsūdzētajam piedalīties tiesas sēdē. Bieži tiesai tiek iesniegtas darbnespējas lapas, kurās ārsta rokraksts nav salasāms, kā rezultātā nav skaidra apsūdzētajam uzstādītā diagnoze. Līdz ar to nav ievērots 2001.gada 3.aprīļa Ministru kabineta noteikumu Nr.152 „Darbnespējas lapu izsniegšanas kārtība" 20.punktā noteiktais, ka ārsts vai ārsta palīgs precīzi un salasāmi aizpilda visas darbnespējas lapā paredzētās ailes, kuras attiecas uz konkrēto darbnespējas gadījumu, izņemot darbnespējas lapas B nodaļu „Darba devēja informācija" un „Pašnodarbinātā informācija"[35].

Autores ieskatā būtu jāizstrādā īpašas veidlapas, kas domātas iesniegšanai tiesā un kurās būtu atzīmēta visa tiesai nepieciešamā informācija. Šādu izziņas lapu, kas domāta tieši iesniegšanai tiesā, izsniegšana pacientiem disciplinētu arī ārstus, kuri bieži vien izsniedz darbnespējas lapas, nenorādot nekāda veida pamatojumu, kāpēc šāda darbnespējas lapa tiek izsniegta.

Papildus tam vajadzētu paredzēt arī to, ka tiesa var neņemt vērā šādas darbnespējas lapas, kurās nav norādīta visa nepieciešamā informācija, un apsūdzētā neierašanās gadījumā uzskatīt, ka apsūdzētais nav ieradies neattaisnojošu iemeslu dēļ. Šādā gadījumā atkristu tie gadījumi, kad tiesas sēdes šādu darbnespējas lapu saņemšanas dēļ tiek atliktas bez lēmuma par apsūdzētā atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu kārtā, bet ļautu tiesai uzreiz pieņemt

[35] Noteikumi par darbnespējas lapu izsniegšanas kārtību: Ministru kabineta 2001.gada 3.aprīļa noteikumi nr.152

lēmumu par apsūdzētā atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu kārtā un paātrinātu kriminālllietu izskatīšanu.

No kriminālllietas Nr.11089041510[36] P.V. un N.D. apsūdzībā pēc KL 176.panta ceturtās daļas materiāliem redzams, ka kopumā šajā kriminālllietā tika nozīmētas 10 (desmit) tiesas sēdes. Apsūdzētajam P.V. kriminālllietas ietvaros tika piemērots drošības līdzeklis apcietinājums. Uz vienu no tiesas sēdēm neieradās cietušais, uz nākošo - apsūdzētais N.D. un cietušais, vēl uz nākošo tiesas sēdi - apsūdzētais N.D., tad neieradās cietušais un cietušā pārstāvis, atkal citā tiesas sēdē nebija cietušā un vēl kādā no tiesas sēdēm neieradās apsūdzētais N.D. Vienā no tiesas sēdēm apsūdzētais N.D. paziņoja tiesai, ka slikti jūtas un tika pieņemts lēmums izsaukt Ātro medicīnisko palīdzību, apsūdzētais N.D. tika nogādāts slimnīcas stacionārā un vēlāk tika noskaidrots, ka viena no pacientam uzstādītajām diagnozēm bija abstinence (paģiru sindroms).

No minētā secināms, ka arī šajā gadījumā apsūdzētais novilcināja lietas izskatīšanu tiesā, jo vairākkārt neieradās uz tiesas sēdēm, kā arī no lietas materiāliem redzams, ka attiecībā uz apsūdzēto N.D. vairākas reizes tika pieņemts lēmums par viņa atvešanu uz tiesas sēdi piespiedu kārtā.

Arī apsūdzētā ierašanās uz tiesas sēdi tādā stāvoklī, ka viņam bija nepieciešams izsaukt Ātro medicīnisko palīdzību un viņam tika konstatēts paģiru sindroms, norāda uz to, ka apsūdzētajam nav bijusi nekāda tiesiskā apziņa un viņš nav nopietni izturējies pret saviem KPL noteiktajiem pienākumiem.

Autores ieskatā šādos gadījumos, kad ir pamats uzskatīt, ka apsūdzētas tiesā atrodas narkotisko, psihotropo vielu ietekmē vai alkohola reibuma stāvoklī, būtu nepieciešams izsaukt policijas darbiniekus, lai veiktu pārbaudes un sastādītu administratīvā pārkāpuma protokolu par atrašanos alkohola reibumā sabiedriskā vietā vai par neatļautu narkotisko vai psihotropo vielu lietošanu, kas, iespējams, apsūdzētajam liks aizdomāties par situācijas nopietnību un ko tiesa varēs ņemt vērā, nosakot apsūdzētajam piemērojamo soda veidu un mēru, vērtējot aprūdzētā personību un attieksmi pret viņam uzliktajiem pienākumiem.

Abās aprakstītajās kriminālllietās apsūdzētie pārkāpa tiem uzliktos pienākumus, kas kavēja abu kriminālllietu izskatīšanu, tādējādi izrādot necieņu pret tiesu un pārējiem procesa dalībniekiem, jo uz tiesas sēdi vairākkārt bija ieradies gan prokurors, gan citi procesa dalībnieki aizstāvji. Pie tam kriminālllietā Nr.11089041510 uz katru tiesas sēdi tika konvojēts otrs apsūdzētais P.V.

No kriminālllietas Nr.11088104709[37] materiāliem K.K. (P.) apsūdzībā pēc KL 125.panta pirmās daļas redzams, ka šī kriminālllieta tikusi nodota izskatīšanai diviem tiesas sastāviem.

[36]Kriminālllieta nr. 11089041510, nav publiski pieejama
[37]Kriminālllieta nr.11088104709, nav publiski pieejama

Pirmajā tiesas sastāvā tika nozīmētas trīs tiesas sēdes un trešā tiesas sēde nenotika, pamatojoties uz tiesneses pārcelšanu citā amatā.

No krimināllietas materiāliem redzams, ka uz pirmo tiesas sēdi apsūdzētā ieradās, pirms otrās tiesas sēdes apsūdzētā atradās ieslodzījuma vietā citas krimināllietas ietvaros, tāpēc uz tiesas sēdi tika konvojēta.

Otrajā tiesas sastāvā kopumā tika nozīmētas 9 (deviņas) tiesas sēdes. Pirmās tiesas sēdes laikā apsūdzētā jau bija atbrīvota no ieslodzījuma vietas, tāpēc uz tiesas sēdi neieradās, kaut arī viņai par to bija paziņots. Tiesā pirms tiesas sēdes bija saņemts tālruņa zvans no sievietes, kas stādījās priekšā kā apsūdzētā un paziņoja, ka uz tiesas sēdi nevarēs ierasties, jo tieši no šīs dienas uzsāks ārstēšanos no alkohola atkarības. Tiesai attaisnojoši dokumenti iesniegti netika. Arī uz nākamo tiesas sēdi apsūdzētā neieradās un tika pieņemts lēmums par apsūdzētās atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu kārtā. Pirms trešās tiesas sēdes tiesā tika saņemts tālruņa zvans no sievietes, kura stādījās priekšā kā apsūdzētā un paziņoja, ka uz tiesas sēdi ierasties nevarēs, jo ir slima, un lūdza atlikt lietas izskatīšanu. No Valsts policijas tika saņemts ziņojums, ka lēmumu par apsūdzētās atvešanu uz tiesas sēdi piespiedu kārtā izpildīt nav iespējams, tāpēc tiesa pieņēma lēmumu par apsūdzētās atkārtotu atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu kārtā. Pirms ceturtās tiesas sēdes tiesā tika saņemta informācija, ka apsūdzētā ir ievietota ieslodzījuma vietā un uz tiesas sēdi tiek konvojēta. Tālākajā tiesas izmeklēšanas gaitā apsūdzētajai drošības līdzeklis - nodošana policijas uzraudzībā - tika grozīts uz apcietinājumu un krimināllieta tika pabeigta izskatīt turpmākajās četrās tiesas sēdēs.

No aprakstītā var secināt, ka šajā gadījumā tiesas izmeklēšana tika kavēta tieši no apsūdzētās puses, jo lietas izskatīšana tiesā virzījās uz priekšu tikai tajā laikā, kad apsūdzētā atradās ieslodzījuma vietā. Dokumenti par reizēm, kad apsūdzētā telefoniski informēja tiesu par neierašanos uz tiesas sēdēm, tiesai netika iesniegti. To var vērtēt kā apsūdzētās apzinātu lietas izskatīšanas kavēšanu.

Viennozīmīgi var secināt, ka tiesas izmeklēšana būtiski tiek paātrināta gadījumos, kad apsūdzētajiem ir piemērots drošības līdzeklis - apcietinājums, jo atrašanās apcietinājumā veicina apsūdzēto vēlmi izskatīt krimināllietu pēc iespējas ātrākā laika posmā.

Saskaņā ar KL 47.panta pirmās daļas 2.punktu par apsūdzētā atbildību mīkstinošu apstākli atzīstams apstāklis, ka vainīgais aktīvi veicinājis noziedzīgā nodarījuma atklāšanu un izmeklēšanu.

Autores ieskatā, lai izvairītos no gadījumiem, kad apsūdzētie apzināti kavē kriminālprocesa norisi, neierodas uz tiesas sēdēm neattaisnotu iemeslu dēļ, neiesniedz attaisnojošus dokumentus un citādi negodprātīgi pilda tiem uzliktos pienākumus, KL 48.pantā

būtu jāparedz tāds atbildību pastiprinošais apstāklis kā „Vainīgais apzināti kavējis noziedzīga nodarījuma atklāšanu, izmeklēšanu vai iztiesāšanu".

Tāpat, autores ieskatā, būtu jāizdara grozījumi KPL saistībā ar procesuālajiem piespiedu līdzekļiem un tieši saistībā ar piespiedu atvešanu. Likumā nav noteikts, cik reizes ir nepieciešams veikt kādas personas piespiedu atvešanu, lai uzskatītu, ka persona izvairās no ierašanās tiesā. Autores ieskatā pietiktu veikt piespiedu atvešanu tikai vienu reizi uz visām zināmajām personas dzīvesvietām, kas norādītas lietas materiālos vai pieejamas Iedzīvotāju reģistrā, lai varētu uzskatīt, ka persona izvairās no ierašanās tiesā, ņemot vērā apstākli, ka personai ir zināms, ka tai noteikti pienākumi kā kriminālprocesā iesaistītajai personai. Šādā gadījumā netiktu kavēta lietas izskatīšana un personu (cietušā, cietušā pārstāvja, liecinieku) liecības varētu tikt nolasītas saskaņā ar KPL 501.panta noteikumiem.

Tiesas izmeklēšanu kriminālllietā var kavēt arī aizstāvja neierašanās uz tiesas sēdi. Kā liecina prakse, neierašanās mēdz būt gan attaisnotas, kad tiesai pirms tiesas sēdes tiek paziņots par neierašanās iemesliem, gan neattaisnotas, kad tiesai nav zināmi aizstāvja neierašanās iemesli.

Saskaņā ar KPL 467.panta pirmo daļu – ja aizstāvis nav ieradies uz tiesas sēdi, kriminālllietas iztiesāšanu atliek, par aizstāvja neierašanos uz tiesas sēdi tiesa paziņo Latvijas Zvērinātu advokātu padomei.

Diskutējams ir jautājums par to, ka aizstāvji nereti neierodas uz tiesas sēdi sakarā ar to, ka ir aizņemti citā kriminālprocesā. Bieži vien aizstāvji par šādas situācijas izveidošanos paziņo tiesai jau tad, kad ir noteikts tiesas sēdes datums un procesa dalībniekiem par to ir paziņots, nosūtot pavēstes. Ir situācijas, kad apsūdzētajiem kriminālprocesa ietvaros ir piemērots apcietinājums un viņi atrodas kādā no cietumiem ārpus Rīgas teritorijas, no kuriem viņi uz Rīgas Centrālcietumu tiek etapēti tikai reizi nedēļā, piemēram, Jelgavas vai Daugavgrīvas cietumā. Šādos gadījumos procesa dalībnieki ierodas uz tiesas sēdi un apsūdzētie uz tiesas sēdi tiek konvojēti veltīgi. Cits jautājums ir tad, ja aizstāvis jau vairākkārt nav ieradies uz nozīmētajām tiesas sēdēm dažādu iemeslu dēļ.

Saskaņā ar KPL 468.pantu, ja aizstāvja turpmākā piedalīšanās kriminālllietas iztiesāšanā saprātīgā termiņā nav iespējama, viņu aizstāj.

Tomēr vairumā gadījumos apsūdzētajiem ar viņu aizstāvjiem ir noslēgta vienošanās un apsūdzētie uzstāj, lai viņu aizstāvību kriminālprocesā veiktu tieši konkrētais aizstāvis, tādējādi ierobežojot tiesu nodrošināt apsūdzētajam aizstāvību, pieaicinot valsts nodrošināto aizstāvi.

Saskaņā ar KPL 20.panta otro daļu tiesības uz aizstāvību persona var īstenot pati vai uzaicinot par aizstāvi pēc savas izvēles personu, kura saskaņā ar šo likumu var būt aizstāvis.

Ir skaidrs, ka personas tiesības uz aizstāvību, kā arī tiesības izvēlēties aizstāvi dažkārt nonāk pretrunā ar to, ka izvēlētais aizstāvis nevar ierasties uz tiesas sēdi, kas kavē tiesas izmeklēšanu. Aizstāvja neierašanās gadījumā tiesa ir spiesta atlikt tiesas sēdi, ja apsūdzētais nepiekrīt, ka tiesas izmeklēšana tiek turpināta bez aizstāvja piedalīšanās.

Tā, piemēram, var minēt krimināllietu Nr.12520001510[38] M.S. apsūdzībā pēc KL 260.panta pirmās daļas. Šajā krimināllietā kopumā tika nozīmētas 6 (sešas) tiesas sēdes. Pirms ceturtās tiesas sēdes tika saņemts iesniegums no aizstāvja atlikt lietas izskatīšanu, jo aizstāvis slims un viņam noteikts gultas režīms. Iesniegumam bija pievienots izraksts no pacienta medicīniskās kartes. No tiesas sēdes protokola redzams, ka apsūdzētais nepiekrita turpināt tiesas izmeklēšanu bez aizstāvja piedalīšanās un lietas izskatīšanā pēc būtības tika pasludināts pārtraukums.

No krimināllietas Nr.11514031109[39] M.T. apsūdzībā pēc KL 179.panta pirmās daļas materiāliem redzams, ka krimināllietu tika nolemts izskatīt ar pierādījumu pārbaudi, uz tiesas sēdi uzaicinot ne tikai cietušos, bet arī lieciniekus un apsūdzētās aizstāvi. Kopumā krimināllietā tika nozīmētas 7 (septiņas) tiesas sēdes. Pēc pieprasījuma par aizstāvības nodrošināšanu tiesas sēdē 2011.gada 7.februārī saņemšanas aizstāvis nekavējoties iesniedza tiesai lūgumu par lietas izskatīšanas atlikšanu sakarā ar aizņemtību citā kriminālprocesā. Tiesas sēdes datums tika grozīts uz 2011.gada 14.aprīli. Šajā sēdē tika pasludināts pārtraukums lietas izskatīšanā pēc būtības, nosakot tiesas sēdes 2011.gada 6. un 7.septembrī. Neskatoties uz to, ka tiesas sēdē, kad tika noteikti tiesas sēžu datumi 2011.gada 6. un 7.septembrī, piedalījās arī apsūdzētās aizstāvis, tiesā 2011.gada 11.augustā tika saņemts iesniegums no aizstāvja, kurā tika lūgts tiesu nerīkot tiesas sēdi 2011.gada 7.septembrī sakarā ar aizstāvja aizņemtību citā kriminālprocesā, kur diviem apsūdzētajiem ir piemērots drošības līdzeklis - apcietinājums, un šī krimināllieta saskaņā ar KPL likuma 14.panta trešo daļu ir prioritāra. Noteiktā tiesas sēde 2011.gada 7.septembrī tika pārcelta uz 2012.gada 11.janvāri. Neskatoties uz to, ka aizstāvis piedalījās tiesas sēdē 2011.gada 6.septembrī un tiesas sēdes datums tika saskaņots, 2012.gada 10.janvārī tiesā tika saņemts iesniegums no aizstāvja, kurā tika lūgts noteikt citu tiesas sēdes datumu, jo aizstāvis aizņemts citā kriminālprocesā Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesā. 2012.gada 11.janvārī paredzētā tiesas sēde tika atlikta uz 2012.gada 17.maiju. Vairāk krimināllietā iesniegumi no aizstāvja netika saņemti, tomēr 2012.gada 15.maijā tika saņemts iesniegums no apsūdzētās ar lūgumu atlikt lietas izskatīšanu sakarā ar pēkšņu saslimšanu. Iesniegumam tika pievienots izraksts no pacienta medicīniskās kartes, kurā norādīts, ka apsūdzētajai nozīmēts mājas režīms. Pēdējā tiesas sēdē 2012.gada 5.novembrī tika noslēgts izlīgums starp apsūdzēto un cietušā pārstāvi, tiesa pieņēma lēmumu

[38] Krimināllieta nr.12520001510, nav publiski pieejama
[39] Krimināllieta nr.11514031109, nav publiski pieejama

par apsūdzētās atbrīvošanu no kriminālatbildības un kriminālprocesa izbeigšanu. Lēmums netika pārsūdzēts.

Šajā gadījumā ir saskatāma arī tiesas vaina tajā, ka nenotika pirmā noteiktā tiesas sēde. Autores ieskatā būtu vēlams telefoniski vai ar e-pasta starpniecību saskaņot tiesas sēžu datumus ar tiem aizstāvjiem, ar kuriem apsūdzētajiem ir noslēgtas vienošanās par aizstāvības veikšanu, jo tiesas izvēlētajā datumā konkrētais aizstāvis var būt aizņemts un šis datums tiks noteikts veltīgi. Turpretī, ja pirmās tiesas sēdes datums tiek saskaņots ar aizstāvi, ir skaidrs, ka būs mazāka iespēja gadījumiem, kad aizstāvis nevarēs ierasties uz šo nozīmēto tiesas sēdi tāpēc, ka būs aizņemts citā procesā.

Lietas izskatīšanas ilgumu nosaka arī tas, cik tiesu instancēs katras konkrētās krimināllietas nolēmums tiek pārsūdzēts.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 442.pantu Latvijā ir trīs instanču tiesas sistēma.

Ja tiek iesniegta apelācijas sūdzība vai protests, ir jārēķinās, ka paies zināms laiks, līdz tiks pieņemts tiesas nolēmums apelācijas instancē, tas pats attiecas arī uz kasācijas instances tiesu, tomēr procesā iesaistītajām personām nevar pārmest tiesas nolēmumu pārsūdzēšanu, jo tās ir viņu tiesības.

Autore secina, lai varētu tikt vērtēts jautājums par to, vai kriminālprocesā ir ievērotas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, ir jāvērtē tie apstākļi, kuru dēļ krimināllietas izskatīšana ir tikusi novilcināta. Piemēram, gadījumā, ja lietas iztiesāšanas laikā ir saņemti lūgumi no aizstāvības puses par krimināllietas izskatīšanas atlikšanu, tiesas sēdes datuma grozīšanu vai citi šāda veida lūgumi, kas ir kavējuši krimināllietas izskatīšanu, apsūdzētajam un viņa aizstāvim nebūs pamata apgalvot, ka nav ievērotas apsūdzētā tiesības uz saprātīga termiņa ievērošanu, jo tiesas sēdes šajā gadījumā nav notikušas tikai tāpēc, ka to ir lūdzis apsūdzētais vai viņa aizstāvis, vai tāpēc, ka dažādu iemeslu dēļ uz tiesas sēdi nav ieradies pats apsūdzētais.

Vēl viens procesa dalībnieks, kura piedalīšanās tiesas sēdē bieži ir obligāti nepieciešama, ir cietušais. KPL 6.nodaļā tiek runāts par cietušo kriminālprocesā un par personām, kas pārstāv cietušā intereses kriminālprocesā.

Saskaņā ar KPL 95.panta pirmo daļu cietušais kriminālprocesā var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, proti, morāls aizskārums, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums.

Tādējādi ikviena persona, kura tieši cietusi no noziedzīga nodarījuma, var izlemt – būt vai nebūt par cietušo procesuālā izpratnē. Šajā aspektā KPL normā ietvertā nostāja būtiski atšķiras no tās, kas bija spēkā KPK darbības laikā. Atbilstoši KPK 100.panta pirmajai daļai „par cietušo atzīstama fiziskā vai juridiskā persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts

morāls, fizisks vai mantisks kaitējums", personas vēlmes vai piekrišanas izteikšana atzīšanai par cietušo nebija nepieciešama. Līdz ar to ikvienā kriminālllietā, kur pēc objektīvām pazīmēm bija saskatāms fakts, ka tāda persona cietusi no noziedzīga nodarījuma, šī persona tika atzīta par cietušo. Šāds lēmums tika pieņemts neatkarīgi no tā, vai persona tam piekrita vai nepiekrita, iespējams pat pret viņas gribu.[40]

Saskaņā ar KPL 97.panta ceturto daļu cietušais — fiziskā persona savas tiesības var īstenot pats vai ar pārstāvja starpniecību un saskaņā ar šā panta piekto daļu cietušā — juridiskās personas tiesības īsteno tās pārstāvis.

Mēdz būt situācijas, kad juridiskai personai ir tikai viens valdes loceklis, kuram ir tiesības pārstāvēt šo juridisko personu. Laika trūkuma, aizņemtības darbā, neieinteresētības vai citu iemeslu dēļ šie pārstāvji var neierasties uz tiesas sēdēm, kas savukārt atkal apgrūtina procesa normālu norisi gadījumā, ja šī cietušā pārstāvja ierašanās tiesā ir nepieciešama.

KPL 97.panta sestajā daļā noteikts, ka cietušais vai viņa pārstāvis tiesību īstenošanas nodrošināšanai var uzaicināt šā likuma 79.panta otrajā daļā minēto personu juridiskās palīdzības sniegšanai, savukārt KPL 79.panta otrā daļa nosaka, kas var būt par aizstāvi kriminālprocesā.

Tātad gadījumā, ja cietušo kriminālprocesā tiesā pārstāv persona, kas kriminālprocesā var būt par aizstāvi, uz cietušā pārstāvi attiecas tās pašas tiesības un tie paši pienākumi, kas uz personu, kas veic aizstāvību kriminālprocesā.

Cietušā tiesības pirmās, otrās un kasācijas instances tiesā ir nošķirtas un attiecīgi uzskaitītas KPL 99., 100. un 101. pantā.

KPL 104.panta pirmajā daļā noteikts, ka cietušo — pilngadīgu fizisko personu var pārstāvēt jebkura pilngadīga un rīcībspējīga fiziskā persona, pamatojoties uz cietušā pilnvarojumu, ko noformē kā notariāli apliecinātu pilnvaru. Cietušais tiesas sēdē pilnvarojumu var izteikt arī mutvārdos. Advokāta kā pārstāvja tiesības piedalīties kriminālprocesā apliecina orderis.

Šajā gadījumā būtiski ir tas, vai pilnvarotajai personai, kas nav zvērināts advokāts vai ir zvērināts advokāts, bet pārsvarā praktizējas civillietās, vai persona bez juridiskām zināšanām, būs pietiekamas zināšanas, lai īstenotu un cietušā pārstāvību un tiesību ievērošanu kriminālprocesā. Svarīgi ir tas, lai šādas personas nepieteiktu nepārdomātus lūgumus un tādējādi nekavētu kriminālprocesa norisi.

Saskaņā ar KPL 96.panta septīto daļu cietušais savas tiesības īsteno brīvprātīgi un paša izraudzītajā apjomā. Tiesību neizmantošana nekavē procesa norisi.

Lai arī vairums kriminālprocesu tiek uzsākti tikai pēc tam, kad policijā saņemts iesniegums no cietušā vai cietušā pārstāvja, bieži ir situācijas, kad lietas izskatīšana jāatliek

[40] Strada – Rozenberga K. Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā. Jurista vārds, 2008. 4.novembris, nr. 42

vai jāpasludina pārtraukums lietas izskatīšanā pēc būtības tikai tāpēc, ka uz tiesas sēdi nav ieradies cietušais vai cietušā pārstāvis. Arī gadījumos, kad pavēste par nepieciešamību ierasties uz tiesas sēdi saņemta. Tas visbiežāk notiek gadījumos, kad lieta tiek izskatīta, veicot pierādījumu pārbaudi, kad ir nepieciešams uzklausīt cietušā vai cietušā pārstāvja liecības tiesas sēdē vai kad uz cietušā vai cietušā pārstāvja piedalīšanos tiesas sēdē uzstāj apsūdzētais vai viņa aizstāvis, vai arī gadījumos, kad ir neskaidrības saistībā ar cietušā pieteikto kaitējuma kompensāciju.

Tomēr ir situācijas, kad cietušā neierašanās uz tiesas sēdi netraucē tiesai uzsākt tiesas izmeklēšanu krimināllietā un arī izskatīt krimināllietu pēc būtības.

No lietas Nr.11089040412[41] P.S. apsūdzībā pēc KL 175.panta trešās daļas materiāliem redzams, ka krimināllietu tika paredzēts izskatīt bez pierādījumu pārbaudes, konvojējot uz tiesas sēdi apsūdzēto, uzaicinot cietušo, par tiesas sēdes vietu un laiku paziņojot Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas prokuratūrai, un aizstāvi.

Uz nozīmēto tiesas sēdi 2012.gada 30.maijā cietušie A.B. un Ģ.K. neieradās, tomēr tiesa tiesas sēdes gaitā nolēma pabeigt lietas izskatīšanu pēc būtības bez cietušajiem un pāriet pie tiesas debatēm. No lietas materiāliem izriet, ka abiem cietušajiem pavēste par nepieciešamību ierasties uz tiesas sēdi tika nosūtīta likumā noteiktajā kārtībā.

Minētajā krimināllietā tika iesniegta apelācijas sūdzība no apsūdzētā P.S. Krimināllieta apelācijas kārtībā tika nosūtīta Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģijai un izskatīta rakstveida procesā, līdz ar to cietušo piedalīšanās nebija nepieciešama. Spriedums krimināllietā tika atstāts negrozīts, kasācijas sūdzība netika iesniegta.

Arī no krimināllietas Nr.11088059312[42] S.A. apsūdzībā pēc KL 180.panta otrās daļas materiāliem redzams, ka krimināllietu tika nolemts izskatīt bez pierādījumu pārbaudes. Lai arī cietušā pārstāvim par tiesas sēdi tika paziņots likumā noteiktajā kārtībā, cietušā pārstāvis pavēsti par nepieciešamību ierasties uz tiesas sēdi saņēma pret parakstu, uz tiesas sēdi 2012.gada 27.jūnijā neieradās, nepaziņoja par saviem neierašanās iemesliem, kā arī nelūdza atlikt lietas izskatīšanu. Tiesas sēdes gaitā tika pieņemts lēmums par tiesas izmeklēšanas uzsākšanu un pabeigšanu bez cietušā pārstāvja klātbūtnes. Apelācijas sūdzība vai protests netika iesniegts.

Citāda veida situācija izveidojas tad, kad ir nepieciešama cietušā vai cietušā pārstāvja piedalīšanās tiesas izmeklēšanas laikā.

No krimināllietas Nr.11089067612[43] J.Z. apsūdzībā pēc KL 180.panta otrās daļas materiāliem redzams, ka lietu tika paredzēts skatīt bez pierādījumu pārbaudes un uz tiesas

[41] Krimināllieta nr.11089040412, nav publiski pieejama
[42] Krimināllieta nr.11088059312, nav publiski pieejama
[43] Krimināllieta nr.11089067612, nav publiski pieejama

sēdi nolemts izsaukt apsūdzēto, uzaicināt cietušā pārstāvi, par tiesas sēdes laiku un vietu paziņot prokuroram un aizstāvim, pieaicināt tulku.

No minētās kriminālllietas materiāliem redzams, ka uz pirmo tiesas sēdi, kas tika nozīmēta 2012.gada 7.jūnijā, neieradās cietušā pārstāvis. No tiesas sēdes protokola redzams, ka apsūdzētais un viņa aizstāve uzstāja uz to, lai tiesas sēdē piedalītos cietušā pārstāvis, jo apsūdzētais ir atlīdzinājis cietušajam nodarītos zaudējumus un apsūdzētā rīcībā ir izziņa, kas apstiprina to, ka cietušā pārstāvim nav pretenziju pret apsūdzēto. Aizstāve norādīja uz to, ka ir iespējams noslēgt izlīgumu un kriminālllietu izbeigt. Tiesa, noklausoties arī prokurores viedokli, saskaņā ar KPL 469.pantu nolēma noraidīt apsūdzētā un viņa aizstāves pieteikto lūgumu, jo netika konstatēts neviens no KPL 469.pantā noteiktajiem gadījumiem. Tomēr tiesas sēde tika atlikta, jo apsūdzētais tiesai pēc tam paziņoja, ka viņa veselības stāvoklis neatļauj viņam piedalīties tiesas sēdē.

Uz nākamo tiesas sēdi 2012.gada 15.jūnijā ieradās arī cietušā pārstāvis, tiesas sēdes gaitā tika noslēgts izlīgums un tiesa pieņēma lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu, kas netika pārsūdzēts.

Autores ieskatā gadījumos, kad apsūdzētais ir atlīdzinājis cietušajam nodarīto materiālo un morālo kaitējumu, ja tāds ir pieteikts, KPL būtu nepieciešams paredzēt cietušajam vai cietušā pārstāvim pienākumu tiesai rakstveidā vai tiesas sēdē mutiski paziņot par to, vai cietušais ir vai nav gatavs noslēgt izlīgumu ar apsūdzēto. Tas ir būtiski tajos gadījumos, kad apsūdzētais par mantiska rakstura noziegumiem tiek apsūdzēts pirmo vai otro reizi. Izlīguma rezultātā kriminālprocess tiek izbeigts un persona tiek atbrīvota no kriminālatbildības, kas ir diezgan būtiski tālākajā dzīvē, ja tas iespējams ir vienīgais noziedzīgais nodarījums apsūdzētā dzīvē.

Arī no kriminālllietas Nr.11088091712[44] V.N. apsūdzībā pēc KL 175.panta trešās daļas materiāliem redzams, ka kriminālllietu tika nolemts izskatīt bez pierādījumu pārbaudes. Uz pirmo tiesas sēdi 2012.gada 2.jūlijā ieradās apsūdzētais, bet cietušais neieradās. No tiesas sēdes protokola redzams, ka apsūdzētais vēlas, lai tiesas sēdē piedalītos cietušais, jo viņš vēlas cietušajam atlīdzināt nodarīto materiālo kaitējumu. Apsūdzētā viedoklim pievienojās arī prokurors, kurš lūdza tiesu piemērot cietušajam uz nākamo tiesas sēdi piespiedu atvešanu, argumentējot tiesai šādu lūgumu ar to, ka apsūdzētajam nav pieejama cietušā dzīvesvietas adrese un viņam līdz tiesas sēdei nav bijusi iespēja atlīdzināt cietušajam nodarīto materiālo kaitējumu. Tiesa pieņēma lēmumu par cietušā atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu kārtā. Uz nākamo tiesas sēdi 2012.gada 4.oktobrī cietušais ieradās. Tiesai tika iesniegts apliecinājums, ka apsūdzētais cietušajam atlīdzinājis materiālo zaudējumu, tiesa šo apstākli

[44] Kriminālllieta nr.11088091712, nav publiski pieejama

vērtēja kā apsūdzētā atbildību mīkstinošu apstākli saskaņā ar KL 47.panta pirmās daļas 4.punktu. Spriedums netika pārsūdzēts.

No aprakstītā gadījuma secināms, ka cietušā klātbūtne bija svarīga tā iemesla dēļ, lai apsūdzētais tiesai varētu apliecināt savu vēlmi novērst radīto materiālo kaitējumu, tomēr cietušā neierašanās uz pirmo tiesas sēdi kavēja kriminālprocesa izskatīšanu.

No kriminālllietas Nr.11088148311[45] K.L. apsūdzībā pēc KL 175.panta trešās daļas materiāliem redzams, ka kriminālllietu tika nolemts izskatīt ar pierādījumu pārbaudi, uzaicinot uz tiesas sēdi arī cietušo un lieciniekus. Apsūdzētajam kriminālllietas ietvaros tika piemērots drošības līdzeklis - apcietinājums. Kriminālllietā kopumā tika nozīmētas 8 (astoņas) tiesas sēdes. Uz pirmo tiesas sēdi neieradās cietušais B.K., pirms tiesas sēdes tiesā iesniedzot iesniegumu, kurā tika lūgts izskatīt kriminālllietu bez viņa klātbūtnes un norādīts, ka pirmstiesas kriminālprocesā sniegtās liecības uztur. Tiesa atlika lietas izskatīšanu, jo lietu tika paredzēts skatīt ar pierādījumu pārbaudi un šādā gadījumā ir nepieciešama cietušā piedalīšanās. Nākamajā tiesas sēdē cietušais ieradās, tiesas izmeklēšana kriminālllietā tika uzsākta, cietušais tika nopratināts. Pārējās tiesas sēdes tika atliktas liecinieku neierašanās dēļ vai noņemtas no izskatīšanas. Par tiesas spriedumu apsūdzētais iesniedza apelācijas sūdzību, tiesas spriedums tika atstāts negrozīts, turklāt apelācijas kārtībā kriminālllieta tika izskatīta rakstveida procesā, līdz ar to cietušā piedalīšanās tiesas sēdē nebija nepieciešama. Kasācijas sūdzība netika iesniegta.

Arī šajā gadījumā cietušā neierašanās uz pirmo tiesas sēdi kavēja procesa raitu norisi. Diezgan biežas ir situācijas, kad cietušais tiesā iesniedz iesniegumu ar lūgumu izskatīt kriminālllietu bez viņa klātbūtnes, norādot, ka pirmstiesas kriminālprocesa laikā sniegtās liecības uztur un neiebilst, ka tās tiks nolasītas tiesas sēdē. Lai arī persona tiesu ir informējusi par to, ka uz tiesas sēdi neieradīsies, tiesai nākas pieņemt lēmumu par personas atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu kārtā, jo KPL 501.pantā netiek paredzēta iespēja nolasīt kādas personas pirmstiesas kriminālprocesa laikā sniegtās liecības, ja persona nevēlas ierasties uz tiesas sēdi un lūdz nolasīt pirmstiesas procesā sniegtās liecības.

Autores ieskatā KPL būtu jāiekļauj pienākums prokuroram, pabeidzot pirmstiesas kriminālprocesu, pirms lietas nosūtīšanas uz tiesu izskaidrot cietušajam vai cietušā pārstāvim, ka viņu piedalīšanās tiesas sēdē ir obligāta gadījumos, kad apsūdzētais pirmstiesas kriminālprocesā savu vainu viņam inkriminētajā noziedzīgajā nodarījumā neatzīst vai atzīst daļēji un lietas izskatīšana tiesā notiks ar pierādījumu pārbaudi. Tas, iespējams, samazinātu to gadījumu skaitu, kad uz tiesas sēdi neierodas cietušais vai cietušā pārstāvis un tiesai nereti ir jāatliek lietas izskatīšana, pieņemot lēmumu par cietušā vai cietušā pārstāvja atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu kārtā.

[45] Kriminālllieta nr.11088148311, nav publiski pieejama

Piemēram, KPL 412.panta piektajā daļā papildus noteiktajam būtu nepieciešams paredzēt prokuroram sekojošu pienākumu: „Ja apsūdzētais pirmstiesas kriminālprocesa laikā nav atzinis savu vainu vai to atzinis daļēji viņam izvirzītajā apsūdzībā, prokurors izskaidro cietušajam, ka cietušā piedalīšanās tiesas izmeklēšanā ir obligāta, par ko prokurors sastāda protokolu un cietušais tajā parakstās." Tas varētu motivēt tiesu biežāk izmantot iespēju piemērot procesuālo sankciju – piespiedu naudu saskaņā ar KPL 289. un 290.pantu, ko tiesa praksē izmanto samērā reti.

KPL 7.nodaļā minētas citas kriminālprocesā iesaistītās personas – liecinieks, kriminālprocesā aizskartās mantas īpašnieks, advokāts, speciālists, personas – procesa virzītāja palīgi (tiesneša palīgs, prokurora palīgs, tiesas sēdes sekretārs vai attiecīgās iestādes kancelejas darbinieks, tulks).

Minētajā KPL nodaļā ir uzskaitītas arī šo personu tiesības un pienākumi.

Attiecībā uz tiesneša palīga, prokurora palīga, tiesas sēdes sekretāra, attiecīgās kancelejas darbinieka vai tulka neierašanos autore norāda, ka tas neietekmē kriminālllietas izskatīšanu, jo jebkuru darbinieku nepieciešamības gadījumā aizstāj cits darbinieks un kāda darbinieka neierašanās neietekmēs to, vai tiesas sēde notiks vai nē. Izņēmums, protams, būs tad, ja uz darbu pēkšņi neieradīsies visi vai vismaz lielākā daļa tulku un tiesai būs grūtības ar tulka piedalīšanās tiesas sēdē nodrošināšanu. Tad var nākties atlikt tiesas sēdi uz vēlāku laiku, līdz atbrīvosies kāds no tulkiem vai arī uz citu dienu.

Tas pats jāmin saistībā ar tiesas sēžu sekretāriem, jo tiesas sēžu sekretāra neierašanās nebūs iemesls, lai nenotiktu kāda no tiesas sēdēm. Katras tiesas iekšējās kārtības noteikumi un tiesas darbinieku amata apraksts paredz, ka nepieciešamības gadījumā tiesas sēžu sekretāru aizvieto tiesneša palīgs. Kā arī ir iespēja, ka tiesas sēžu sekretāru aizvieto cits tiesas sēžu sekretārs.

Prokurora palīga neierašanās arī nekādā veidā, autores ieskatā, nevar ietekmēt kriminālllietas izskatīšanu, tas pats attiecas uz attiecīgās iestādes kancelejas darbiniekiem, jo parasti tiek nodrošināts, ka neieradušos darbinieku aizvieto vai pilda papildus pienākumus kāds cits tiesas darbinieks.

Arī šeit jāmin, ka izņēmums varētu būt tad, ja uz darbu neierodas visi vai lielākā daļa kancelejas darbinieku, bet tā jau varētu būt ārkārtēja izņēmuma situācija.

Praksē vairāk ir konstatēti gadījumi, kad tiesas sēdes tiek atliktas tādēļ, ka neierodas liecinieks, speciālists, eksperts.

Kā piemēru var minēt kriminālllietu Nr.11088271809[46] I.P. apsūdzībā pēc KL 180.panta otrās daļas. Lietā tika nolemts veikt pierādījumu pārbaudi. Kriminālllietā pavisam tika noteiktas 10 (desmit) tiesas sēdes. No lietas materiāliem redzams, ka tiesas sēde 2010.gada

[46] Kriminālllieta nr.11088271809, nav publiski pieejama

11.martā tika atlikta tāpēc, ka uz tiesas sēdi neieradās liecinieks un cietušā pārstāvis. Arī tiesas sēdē 2011.gada 3.martā tika pasludināts pārtraukums, jo uz tiesas sēdi neieradās cietušā pārstāvis un liecinieks. Tiesas sēde 2011.gada 24.novembrī tika atlikta, jo neieradās ne apsūdzetā, ne cietušā pārstāvis, ne liecinieks. Arī tiesas sēde, kas tika noteikta 2012.gada 13.martā, tika atlikta, jo tiesa nebija uzaicinājusi apsūdzētās aizstāvi, nebija ieradies cietušā pārstāvis un liecinieks. Tikai tiesas sēdē 2012.gada 10.maijā tiesa pēc prokuores pieteiktā lūguma pieņēma lēmumu par liecinieka un cietušā pārstāvja atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu kārtā. Uz 2012.gada 10.jūlija tiesas sēdi nebija konvojēta apsūdzētā, jo savlaicīgi netika noskaidrots, ka apsūdzētā atrodas Iļģuciema cietumā. Valsts policija tiesai nosūtīja ziņojumu par cietušā pārstāvja un liecinieka atvešanu uz tiesas sēdi piespiedu kārtā neiespējamību. Šajā tiesas sēdē tiesa nolēma cietušā pārstāvim un lieciniekam nosūtīt pavēsti par nepieciešamību ierasties uz nākamo tiesas sēdi. Uz tiesas sēdi 2012.gada 20.augustā atkārtoti neieradās ne cietušā pārstāvis, ne liecinieks un tiesa saskaņā ar KPL 501.panta 4. punktu nolasīja liecinieka un cietušā pārstāvja pirmstiesas procesa laikā sniegtās liecības.

Lai arī lieciniekam par nepieciešamību ierasties uz tiesas sēdi tika paziņots pirms katras tiesas sēdes, nosūtot pavēsti par nepieciešamību ierasties uz tiesas sēdi, liecinieks nevienā no noteiktajām tiesas sēdēm neieradās.

Šajā gadījumā var secināt, ka tiesa lēmumu par liecinieka atvešanu uz tiesas sēdi piespiedu kārtā varēja izlemt jau tad, kad liecinieks uz tiesas sēdi neieradās otro reizi. Visā tiesas izmeklēšanas laikā lēmums par liecinieka atvešanu uz tiesas sēdi piespiedu kārtā tika pieņemts tikai vienu reizi. Turklāt no lietas materiāliem nav redzams, ka tiesa būtu pārbaudījusi Iedzīvotāju reģistrā, vai lieciniekam nav mainījusies deklarētā dzīvesvietas adrese, un pavēstes visu laiku tika sūtītas uz vienu adresi.

Turklāt tiesa nepiemēroja nekādas procesuālās sankcijas attiecībā uz liecinieku, piemēram, piespiedu naudas piemērošanu, kas varētu sekmēt to, ka liecinieks uz tiesas sēdi ieradīsies un procesa dalībniekiem būs iespēja lieciniekam uzdot jautājumus saistībā ar noziedzīgā nodarījuma apstākļiem.

Kā vēl vienu piemēru var minēt krimināllietu Nr.11089153310[47] S.J. apsūdzībā pēc KL 185.panta pirmās daļas, kuru tika nolemts izskatīt ar pierādījumu pārbaudi. No lietas materiāliem redzams, ka kopumā krimināllietā tika noteiktas 5 (piecas) tiesas sēdes.

Uz pirmo tiesas sēdi 2011.gada 10.martā nebija ieradušies abi liecinieki. Lietas izskatīšana tika atlikta, jo nebija ieradies arī apsūdzētais. Tiesa pieņēma lēmumu par apsūdzētā atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu kārtā. Uz tiesas sēdi 2011.gada 18.aprīlī ieradās viens liecinieks, otrs liecinieks neieradās, kā arī uz tiesas sēdi neieradās apsūdzētais. Tiesa atkārtoti pieņēma lēmumu par apsūdzētā atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu

[47] Krimināllieta nr.11089153310, nav publiski pieejama

kārtā. Tiesas sēdē 2011.gada 6.decembrī nebija ieradies ne apsūdzētais, ne arī abi liecinieki. Šajā tiesas sēdē lēmums par kāda procesa dalībnieka atvešanu uz nākamo tiesas sēdi netika pieņemts. Tiesas sēdē 2012.gada 9.maijā nebija ieradies viens liecinieks, sakarā ar ko tika pasludināts pārtraukums lietas izskatīšanā pēc būtības. Tiesas sēdē 2012.gada 25.maijā neieradās nenopratinātais liecinieks un apsūdzētais uzstāja uz to, lai liecinieks tiktu nopratināts tiesas sēdē. Tiesa pasludināja pārtraukumu lietas izskatīšanā pēc būtības. Lēmums par liecinieka atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu kārtā netika pieņemts. Tikai tiesas sēdē 2012.gada 10.septembrī ieradās liecinieks, kas nebija vēl nopratināts.

Šajā gadījumā nepārprotami ir redzams, ka tiesas sēdes vairākkārt tika atliktas tāpēc, ka uz tiesas sēdi neieradās kāds no lieciniekiem. Liecinieki nepildīja tiem uzliktos pienākumus un kavēja kriminālprocesa norisi. Autores ieskatā jau uz 2011.gada 6.decembra tiesas sēdi tiesai bija pamats piemērot apsūdzētajam un abiem lieciniekiem piespiedu atvešanu uz nākamo tiesas sēdi.

2.2. Lietas apjoma, juridiskās sarežģītības, procesuālo darbību daudzuma ietekme uz saprātīgo termiņu ievērošanu

Kā jau tika minēts darbā iepriekš, vieni no apstākļiem, kuri ietekmē kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, ir lietas apjoms, juridiskā sarežģītība un procesuālo darbību daudzums. Tas ir noteikts arī KPL 14.panta pirmajā daļā.

Minētie kritēriji (lietas apjoms, juridiskā sarežģītība un procesuālo darbību daudzums) likumā nav skaidroti un tie ir ar saturu piepildāmi jēdzieni.

Autores ieskatā krimināllietas apjoms ir saistīts ar konkrētajā kriminālprocesā iesaistīto personu (apsūdzēto, cietušo, liecinieku, aizstāvju un ekspertu) skaitu, ar to, vai persona tiek saukta pie kriminālatbildības par kriminālpārkāpumu, mazāk smagu noziegumu, smagu noziegumu vai sevišķi smagu noziegumu, kā arī ar krimināllietas sējumu skaitu un lietā esošo pierādījumu apjomu, kas tiesai ir jāvērtē tiesas izmeklēšanas laikā.

Autore uzskata, ka lietas sarežģītība ir jāvērtē pēc tā, kāda ir lietas specifika, proti, vai tas ir ekonomiska rakstura noziegums, kur ir vajadzīgas speciālas zināšanas, vai arī tā ir krimināllieta, kurā persona tiek apsūdzēta, piemēram, par izvairīšanos no nodokļu samaksas. Ne velti pirmās instances tiesneši parasti specializējas konkrētu krimināllietu izskatīšanā – ne visi tiesneši skata krimināllietas, kas ir saistītas ar nodokļu maksāšanas jautājumiem un ne visi tiesneši skata krimināllietas, kurās personas tiek apsūdzētas par noziedzīgiem nodarījumiem, piemēram, satiksmē.

Lietas sarežģītību ietekmē arī tas, cik apsūdzētas personas ir konkrētajā krimināllietā un cik personu vaina un atbildība tiesai jāvērtē. Nenoliedzami sarežģītāk izskatīt krimināllietu, kurā, piemēram, apsūdzētas piecas personas, nekā krimināllietu, kurā tikai viens apsūdzētais.

Procesa dalībnieku tiesības un pienākumi ietver dažādas iespējas, kuras var tikt izmantotas kriminālprocesā. Katram no procesa dalībniekiem ir savas tiesības un pienākumi, tomēr daļa no tiesībām un pienākumiem ir kopīgi. Visiem procesa dalībniekiem kriminālprocesā ir tiesības pieteikt lūgumus, tajā skaitā valsts apsūdzības uzturētājam saskaņā ar KPL 43.panta pirmās daļas 6.punktu un apsūdzētajam saskaņā ar KPL 71.panta 10.punktu.

Lai arī lielu daļu no pieteiktajiem lūgumiem parasti varētu uzskatīt par pamatotiem, tomēr personas dažādu motīvu vadītas, tiesai piesaka arī apzināti nevajadzīgus lūgumus, kas tikai kavē procesa norisi.

Tiesa kā procesa virzītājs saskaņā ar KPL 48.panta otrās daļas 4.punktu izlemj saņemtos pieteikumus, lūgumus un noraidījumus.

Procesuālo darbību daudzumu ir cieši jāsaista ar procesā iesaistīto personu pieteiktajiem lūgumiem lietas iztiesāšanas laikā – procesuālo darbību skaits būs atkarīgs no tā, kādi lūgumi tiek pieteikti lietas izskatīšanā tiesā un kādas procesuālās darbības ir jāveic, lai tiesa objektīvi spētu izvērtēt lietā esošos pierādījumus. Tā, piemēram, var minēt procesā iesaistīto personu lūgumus par dažādu ekspertīžu veikšanu – tiesu psihiatrisko, tiesu medicīnisko, tiesu psiholoģisko poligrāfa un citu, procesa dalībnieku lūgumu par dažāda veida informācijas izprasīšanu no iestādēm, kam ir būtiska nozīme lietas izskatīšanā. Būtisks jautājums procesuālo darbību skaita ietekmēšanā ir arī cietušo, liecinieku, ekspertu un speciālistu skaitam, kuri tiesai jānopratina un kuru liecības ir jāizvērtē kopā ar pārējiem lietā esošajiem pierādījumiem.

Jebkuras krimināllietas, ko varētu uzskatīt par sarežģītu, izskatīšanā pieļaujama arī samērā ilga lietas izskatīšana tiesā, kas tiek attaisnota, piemēram, ar procesā iesaistīto personu skaitu, procesa dalībnieku pieteiktajiem lūgumiem, tai skaitā arī par lūgumiem, kas saistīti ar dažādu ekspertīžu veikšanu, kas var prasīt samērā ilgu laiku, jo iestādēs mēdz izveidoties rindas uz dažādu ekspertīžu veikšanu. Šādu lūgumu pieteikšana ir cieši saistīta ar lietas sarežģītību, jo dažādu eskpertīžu veikšana parasti ir nepieciešama sarežģītās kimināllietās, kur ir vajadzīgas kādas speciālas zināšanas, piemēram, autotransporta jomā vai medicīnas jomā.

Katra krimināllieta būtu jāvērtē atsevišķi un jānosaka, vai tā ir vai nav sarežģīta. Kā piemēru var minēt lietu „Lavents pret Latviju", kas tika izskatīta ECT. Lietas izskatīšanas laikā tiesa vērtēja apstākļus, kas varēja ietekmēt kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un secināja, ka lieta ir sarežģīta.

ECT 2002.gada 28.novembra spriedumā lietā „Lavents pret Latviju" vērtēja konkrētās lietas sarežģītību un norādīja: „Tiesa atzīst, ka lietas būtiska īpašība bija tās lielā sarežģītība. Aizdomas, kurām iesniedzējs bija pakļauts, attiecās uz ļoti lielu apmēru finansiāla rakstura noziegumiem, kas ietvēra transnacionālas finansiālās attiecības; šāda tipa noziegumi bieži tiek izdarīti komplicētu darījumu veidā, lai izvairītos no izmeklēšanas iestāžu kontroles. Jo īpaši, no lietas materiāliem izriet, ka darījumi, par kuriem tiek apsūdzēts iesniedzējs, ietvēra kādu Krievijas banku, kas atrodas Maskavā (9.punkts augstāk). Tiesa tāpat norāda uz inkriminētā nozieguma radīto seku īpašajiem apmēriem, kas skāra simtus tūkstošu personu Latvijā (*ibidem*). Bez tam, tā kā apsūdzība šajā lietā attiecās uz vairākiem līdzapsūdzētajiem, tiesas uzdevums bija noteikt precīzi darbības, kuras izdarījis katrs no tiem, kā arī viņu lomu bankas institucionālajā, administratīvajā un finansiālajā vadībā. Lai izvērtētu pierādījumus pret iesniedzēju, Latvijas valsts institūcijām bija jāuzklausa īpaši liels skaits liecinieku un jāsavāc un jāizskata liels skaits dokumentu (16.un 88.punkts augstāk). [..] Tiesa tādējādi uzskata, ka izmeklēšanas apjoms un lietas materiālu sarežģītība bija nenoliedzami šajā lietā, un ka šis faktors *a priori* bija labvēlīgs tam, lai attaisnotu procesa ieilgšanu."[48]

Īpaša uzmanība, autores ieskatā, jāvērš uz tiesas norādīto apstākli – „valsts vara nav mērķtiecīgi un saprātīgi nodarbojusies ar šā procesa virzību, lai arī ir bijusi iespēja to darīt."[49]

Bieži vien procesa dalībnieku viedoklis atšķiras no tiesas viedokļa. Piemēram, gadījumā, kad apsūdzētais neierodas uz tiesas sēdi un nepaziņo tiesai par neierašanās iemesliem, cietušais izsaka viedokli, ka apsūdzētajam būtu nepieciešams piemērot apcietinājumu, tomēr tiesa pirmajā reizē atliek lietas izskatīšanu, nākamajā reizē pie tādiem pašiem apstākļiem tiesa pieņem lēmumu par apsūdzētā atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu kārtā un tikai pēc tam tiek izskatīts jautājums par apsūdzētajam piemērotā drošības līdzekļa grozīšanu. Turklāt ne visos kriminālprocesos pirmstiesas procesā apsūdzētajiem tiek piemēroti drošības līdzekļi, kas pie noteiktiem apstākļiem var sarežģīt lietas izskatīšanu tiesā.

No krimināllietas Nr.11815010610[50] O.G., G.Č., D.P., N.N., S.K., N.S., R.S. apsūdzībā pēc KL 165.panta trešās daļas materiāliem redzams, ka krimināllietā kopumā bija 18 (astoņpadsmit) sējumi. Tika nolemts lietu izskatīt ar pierādījumu pārbaudes veikšanu.

Nenoliedzami konstatējams, ka lieta juridiski sarežģīta, jo tiesai bija jāvērtē gan 7 (septiņu) cilvēku vaina viņiem inkriminētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, gan katra apsūdzētā loma noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, ņemot vērā, ka noziedzīgs nodarījums tika izdarīts organizētā grupā, kas izriet no krimināllietas materiāliem, kā arī jānosaka sods katram no apsūdzētajiem.

---

[48] Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002.gada 28.novembra spriedums lietā "Lavents pret Latviju".Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 2013.gada 20.aprīlī]

[49] Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista vārds, 2011. 5.jūlijs, Nr.27

[50] Krimināllieta Nr.11815010610, nav publiski pieejama

Arī lietas apjoms bija liels, jo no prokuratūras tika saņemta lieta 15 (piecpadsmit) sējumos, kas sevī ietver liecinieku liecības un citus lietā esošos pierādījumus, ko tiesai jāvērtē.

No lietas materiāliem redzams, ka uz tiesas sēdi izsaucamo personu sarakstā tika norādīts 21 (divdesmit viens) liecinieks, kas nozīmē, ka tiesai vēl bija jāvērtē visu liecinieka liecības.

Lai arī tiesas sēdē visi apsūdzētie savu vainu viņiem inkriminētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā atzina, tiesai neatkarīgi no tā bija jāvērtē visi lietā esošie pierādījumi, jāņem vērā katra apsūdzētā personība un loma noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, nosakot sodu.

Autores ieskatā šajā krimināllietā procesuālo darbību daudzums tiesā nebija liels un, ņemot vērā, ka visi apsūdzētie savu vainu viņiem inkriminētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā atzina pilnībā, izdarīto nožēloja, krimināllietas juridiskā sarežģītība un lietas apjoms neietekmēja saprātīga termiņa ievērošanu, tomēr jāatzīst, ka situācija būtu pretēja, ja kāds no apsūdzētajiem savu vainu neatzītu vai atzītu daļēji. Tādā gadījumā tiesai būtu jāveic lietā pierādījumu pārbaude un procesuālo darbību daudzums skaita ziņā liecinieku nopratināšanā būtu daudz lielāks.

No krimināllietas Nr.11810001409 O.P., A.G., I.J. apsūdzībā pēc KL 193.panta ceturtās daļas, P.G. apsūdzībā pēc KL 193.panta ceturtās daļas un 193.[1] panta otrās daļas materiāliem redzams, ka krimināllietā kopumā bija 8 (astoņi) sējumi. Tiesai krimināllieta tika nodota 7 (septiņos) sējumos.

Krimināllietā tika noteiktas kopumā 7 (septiņas) tiesas sēdes. Trim no apsūdzētajiem krimināllietas izskatīšanā piedalījās aizstāvis. Lai arī apsūdzētie savu vainu viņiem inkriminētajos noziedzīgajos nodarījumos atzina pilnībā, autoresprāt, krimināllietu šajā gadījumā var uzskatīt par juridiski sarežģītu. Tiesai krimināllietas izskatīšanas laikā bija jāvērtē četru apsūdzēto vaina viņiem inkriminēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā, kā arī javērtē viņu loma noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā, jo no krimināllietas materiākliem izriet, ka apsūdzētie darbojās organizētā grupā.

Uz pirmo tiesas sēdi 2010.gada 13.decembrī no apsūdzētajiem ieradās tikai I.J. Uz tiesas sēdi 2011.gada 10.martā ieradās apsūdzētie I.J. un P.G. Attiecībā uz apsūdzēto O.P. tiesa pieņēma lēmumu par viņa atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu kārtā. Uz tiesas sēdi 2011.gada 6.jūnijā neieradās apsūdzētais A.G., tāpēc tiesa pieņēma lēmumu par apsūdzētā A.G. atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu kārtā. Arī uz tiesas sēdi 2011.gada 18.oktobrī neieradās apsūdzētais A.G., attiecībā uz kuru tiesa atkārtoti pieņēma lēmumu par viņa atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu kārtā. Uz tiesas sēdi 2012.gada 13.februārī neieradās apsūdzētais I.J., uz tiesas sēdi 2012.gada 5.jūnijā neieradās apsūdzētais A.G. Tikai

uz tiesas sēdi 2012.gada 18.jūlijā bija ieradušies visi apsūdzētie un šajā tiesas sēdē kriminālllieta tika izskatīta.

No minētā secināms, ka lietas izskatīšanu sarežģīja apstāklis, ka kriminālllietā tika apsūdzētas četras personas un visu personu ierašanās uz tiesas sēdi notika tikai septītajā tiesas sēdē. Tas nozīmē, ka tiesai katru reizi uz nākamo tiesas sēdi bija jāsūta aizstāvjiem pieprasījumi par aizstāvības nodrošināšanu tiesas sēdē, kā arī jāņem vērā tas, ka cietušais šajā kriminālllietā ir uzņēmums, kura juridiskā adrese ir Vācijā un līdz ar to pirms katras tiesas sēdes tiesai bija jāsūta pieprasījums Tiesu administrācijai par tulkojuma nodrošināšanu no latviešu uz vācu valodu, lai cietušā pārstāvim varētu tikt paziņots par tiesas sēdes norises vietu un laiku.

Šajā gadījumā tika konstatēts, ka lietas sarežģītība un lietas apjoms ietekmēja saprātīga termiņa ievērošanu kriminālprocesā tiesā, jo pirmo reizi tiesas sēde tika noteikta 2010.gada 13.decembrī, bet spriedums kriminālllietā pasludināts tikai 2012.gada 18.jūlijā.

Par juridiski sarežģītu lietu varētu uzskatīt arī tādu, kurā apsūdzētā persona tiek apsūdzēta vairāku noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā. Šajā gadījumā tiesai ir jāvērtē apsūdzētā vaina vairākos viņam inkriminētajos noziedzīgos nodarījumos, jānosaka apsūdzētajam sods par katru noziedzīgo nodarījumu un beigās jālemj jautājums par galīgā soda noteikšanu apsūdzētajam.

Lai sekmētu šādu juridiski sarežģītu lietu izskatīšanu, kad apsūdzētas vairākas personas un lietā ir vismaz pieci liecinieki, apsūdzētajiem pirmstiesas procesā lietderīgi būtu piemērot drošības līdzekli - apcietinājumu. Bez tā varētu iztikt, ja apsūdzētās personas spētu pārliecināt izmeklētāju vai prokuroru, ka neizvairīsies no ierašanās tiesā un nekavēs kriminālprocesa normālu norisi.

2.3. Tiesas kā procesa virzītāja darbības

Likuma „Par tiesu varu" 28.panta pirmajā daļā noteikts, ka „tiesnesis izspriež lietu tik ātri, cik vien iespējams."[51]

KPL 1.pantā definēts kriminālprocesa mērķis, proti, „kriminālprocesa likuma mērķis ir noteikt tādu kriminālprocesa kārtību, kas nodrošina efektīvu KL normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē."

[51] Likums par tiesu varu: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 14.janvāris, nr.1

Lai arī KPL mērķis ir pilnīgi skaidrs un saprotams, tiesas darbībā ir vērojamas daudz un dažādas nepilnības, kuru pamatā ir neskaidrības KPL normu piemērošanā, nepilnības KPL normās, kā arī, protams, cilvēciskais faktors.

Attiecībā uz valsts iestāžu un amatpersonu rīcību, kas faktiski ir centrālais vērtēšanai pakļaujamais kritērijs, nosakot to, vai tikusi nodrošināta kriminālprocesa pabeigšana saprātīgā termiņā, jāsecina, ka šā jautājuma vērtēšanas ietvaros ir nepieciešams konstatēt, ir vai nav notikusi neattaisnojama kādu procesuālo darbību novilcināšana un vai nav bijuši periodi, kuros nav veiktas nekādas vērā ņemamas aktivitātes procesa tālāka virzībai. Lielākoties gadījumos, kuros ECT ir konstatējusi Konvencijas 6.1. panta pārkāpumu sakarā ar personas tiesību neievērošanu pabeigt procesu saprātīgā termiņā, iemesls tam ir bijis tieši valsts iestāžu bezdarbība procesa gaitā. Kā spilgtu piemēru šī apstākļa vērtēšanai var vēlreiz minēt spriedumu lietā „Lavents pret Latviju", kas jau ir ieņēmis stabilu vietu ECT judikatūrā un arī daudzu Eiropas juristu pētījumos. Var norādīt, ka procesa neattaisnota novilcināšana var notikt jebkurā kriminālprocesa stadijā - kā izmeklēšanā, tā arī kriminālvajāšanā un iztiesāšanā jebkurā tiesu instancē. Jāatzīmē, ka ECT praksē par neattaisnotu procesa novilcināšanu dažkārt ir tikusi uzskatīta ne vien valsts iestāžu un amatpersonu bezdarbība, bet arī lietas virzībai nevajadzīgu izmeklēšanas darbību veikšana un aktivitātes imitēšana, piemēram, nevajadzīgu un ilgstoši veicamu ekspertīžu nozīmēšana. Attiecībā uz saprātīga procesa termiņa pārsniegšanu tiesā ECT ir konstatējusi tam dažādus pamatus, kur kā piemērus var minēt lietā esošo rakstveida pierādījumu pārlasīšanu neskaitāmās tiesas sēdēs, kavēšanos dokumentu apritē starp valsts institūcijām, tiesas sēžu protokolu sagatavošanu ar nokavēšanos, tiesas sprieduma sagatavošanu ar nokavēšanos. Tāpat procesa ilgums var tikt uzskatīts par nesaprātīgu gadījumos, kad tiesneša aizstāšanas dēļ ir nepieciešams atsākt iztiesāšanas procesu no jauna.[52]

Tiesnesim kā procesa virzītājam ir jāuzņemas atbildība par KPL 14.pantā noteiktā kriminālprocesa principa pārkāpumu.

Kā piemēru šādam gadījumam var minēt Tiesnešu disciplinārkolēģijas 2012.gada 29.jūnija lēmumu lietā Nr.D-3[53], kurā disciplinārkolēģija atzina, ka tiesneša nolaidīgas rīcības rezultātā neattaisnoti tika novilcināta sprieduma spēkā stāšanās krimināllietā, pārkāpjot KPL 14.panta trešajā daļā personai paredzētās tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, kas nav pieļaujams." Ar šo lēmumu tika nolemts ierosināt tiesnesi atcelt no amata.

[52] Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista vārds, 2011.5.jūlijs, Nr.27
[53] Tiesnešu disciplinārkolēģijas 2012.gada 29.jūnija lēmums lietā Nr. D-3. Pieejams: www.tiesas.lv [aplūkots 2013.gada 12.aprīlī]

ECT, vērtējot to, vai ir ievērotas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, kā vienu no kritērijiem vērtē tiesas kā procesa virzītāja rīcību tiesas izmeklēšanas laikā, tas ir, vai tiesa ar savu darbību/bezdarbību nav veicinājusi lietas izskatīšanas kavēšanu.

Kā piemēru atkal var minēt lietu „Lavents pret Latviju", kurā ECT norādīja, ka „runājot par veidu, kādā Rīgas apgabaltiesa veica savus uzdevumus, Tiesa norāda, ka laikā no 1998.gada 14.septembra līdz 2000.gada 20.oktobrim šī tiesa noturēja 206 tiesas sēdes. Ņemot vērā iesniedzēja slimību, tā uzskata, ka šāds darba ritms nevar tikt uzskatīts par nepietiekamu. Šajā sakarā tā atgādina, ka īpašs ātrums, uz kuru apsūdzētajam ir tiesības viņa lietas izskatīšanā, nedrīkst kaitēt tiesnešu centieniem veikt savus uzdevumus ar nepieciešamo rūpību ."[54]

Minētajā spriedumā tika norādīts, ka „tomēr Tiesa atzīmē, ka pēc 1997.gada 16.oktobra publicētā Ministru prezidenta un tieslietu ministra kopīgā oficiālā paziņojuma, minot tiesnešu, kuri izskatīja lietu, atbildību, šie tiesneši atstatīja sevi no tālākas lietas izskatīšanas, paziņojot, ka spiediens no valdības puses neatļāva viņiem vairāk izskatīt šo lietu. Lieta tika nodota citam tiesas sastāvam, kurš lietas izskatīšanu uzsāka tikai 1998.gada 14.septembrī, tas ir, pēc desmit mēnešiem un divdesmit astoņām dienām. Kā to atzīst valdība pati, laika periods starp šiem abiem datumiem bija vienkāršs gaidīšanas laiks, kura laikā nenotika neviena tiesas sēde un tiesa nav lūgusi veikt nevienu izmeklēšanas darbību. Ņemot vērā procesa ilgumu, kas jau bija pagājis līdz šim laikam, šāds kavējums nevar tikt uzskatīts kā nenozīmīgs. Tā kā apgabaltiesas bezdarbība šajā laika periodā nav tikusi attaisnota ne saistībā ar lietas sagatavošanu iztiesāšanai, ne ar kādu citu objektīvu un nepieciešamu vajadzību, Tiesa uzskata, ka šī bezdarbība ir pilnībā attiecināma uz valsts institūcijām."[55]

Vērtējot tiesas rīcību, ECT norādīja: „Tiesa nevar pieņemt valdības argumentu, saskaņā ar kuru augstāk minētais kavējums tika pamatots ar nepieciešamību jaunā tiesas sastāva locekļiem padziļināt savas zināšanas banku tiesībās. Tā atgādina šajā sakarā, ka 6.panta 1.punkts uzliek valstīm pienākumu organizēt savu tiesu sistēmu tādā veidā, lai tiesas varētu izpildīt šī panta prasības. "[56]

ECT izdarīja secinājumu, ka, „ņemot vērā visu iepriekš minēto un, lai arī apzinoties lietas lielo sarežģītību un nenovēršamos kavējumus sakarā ar iesniedzēja slimību, Tiesa uzskata, ka tiesas nav izrādījušas visu nepieciešamo uzcītību lietas virzībā. No tā izriet, ka, ņemot vērā tā pārmērīgo ilgumu, process ir pārkāpis Konvencijas 6.panta 1.punktu."[57]

---

[54] Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002.gada 28.novembra spriedums lietā "Lavents pret Latviju". Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 2013.gada 20.aprīlī]
[55] Turpat
[56] Turpat
[57] Eiropas Cilvektiesību tiesas 2002.gada 28.novembra spriedums lietā „Lavents pret Latviju". Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 2013.gada 20.aprīlī]

Kā vēl vienu no piemēriem var minēt ECT 2007.gada 18.janvāra spriedumu lietā „Estrikh pret Latviju", kur tiesa arī konstatēja pārkāpumus no valsts iestāžu puses un konkrēti: „Tiesa atzīmē, ka pastāvēja ilgs laika posms, kad, lietai atrodoties Rīgas apgabaltiesā, netika veiktas nekādas darbības: tiesa saņēma lietu 2000. gada 4. septembrī, taču lietas izskatīšana tiesā sākās tikai 2002. gada 13. maijā, t.i., pēc viena gada un astoņiem mēnešiem. Tas bija arī pretrunā ar KPK 241. panta prasībām. Lai gan tas automātiski nenoved pie 6. panta 1. punkta pārkāpuma, fakts tomēr paliek, ka tas nav saskaņā ar tiesiskās paļāvības principu. Vēl jo vairāk, ievērojot to, ka iesniedzējs atradās pirmstiesas apcietinājumā laika posmā no 2000. gada 4. septembra līdz 2002. gada 13. maijam, bija svarīgi, ka varas iestādes izrādītu pienācīgu centību, lai nodrošinātu, ka viņš stājas tiesas priekšā savlaicīgi."[58]

Kādi tad no valsts puses ir visbiežāk lietotie attaisnojumi par nesamērīgi ilga procesa norisi? Ir skaidrs, ka ierunas par pārlieku lielo lietu skaitu un noslogotību neiztur kritiku un tās nav akceptētas arī ECT judikatūrā. Tāpat arī ECT ir noraidījusi un atzinusi par nepieņemamiem tādus valsts puses argumentiskā tiesneša slimība [..] vai pieredzes trūkums ar jauna veida noziegumu izmeklēšanu vai iztiesāšanu.[59]

Lai arī ECT nav akceptējusi ierunas par pārlieku lielo lietu skaitu un noslogotību, šis jautājums ir pietiekami aktuāls. Nevienam nav noslēpums, ka noslodze dažādās Latvijas tiesās atšķiras un citās - pat diezgan krasi. Vienā tiesā tiesnesis var atlikt lietas izskatīšanu uz mēnesi vai diviem, bet citā tiesā tuvākais iespējamais nākamās tiesas sēdes datums var būt noteikts pat pēc gada. Tiesnesim, kurš atliek lietas izskatīšanu uz gadu un kuram ir nozīmētas trīs līdz četras tiesas sēdes dienā, kas notiek diezgan bieži no procesa dalībnieku puses, pārmest ir pilnīgi lieki, jo tiesas sastāva darbs nesastāv tikai no darbībām tiesas sēžu zālē, bet arī no citiem organizatoriskas dabas jautājumiem, piemēram, tiesas sēžu protokolu rakstīšana, pavēstu par nepieciešamību ierasties uz tiesas sēdi nosūtīšana, lietu šūšana un sagatavošana, dažādu starplēmumu rakstīšana un nosūtīšana, nolēmumu rakstīšana citās krimināllietās u.tml.

Autores ieskatā viens no veidiem, kā atrisināt lielo lietu skaitu un noslogotību atsevišķās tiesās, ir palielināt tiesnešu un tiesas darbinieku skaitu, kas atrisinātu situāciju ar pārlieku lielajiem pārtraukumiem starp noteiktajām tiesas sēdēm un samazinātu tiesnešu noslogotību.

Saistībā ar KPL 14.pantā minēto kriminālprocesa principu KL 49. un 49.[1] pants uzliek tiesai par pienākumu izvērtēt katrā krimināllietā to, ir vai nav konstatējams apsūdzētā tiesību uz krimināllietas izskatīšanu saprātīgā termiņā pārkāpums. Pie šī pārkāpuma konstatēšanas tiesai ir jārīkojas saskaņā ar KPL 14.pantā noteikto.

[58] Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007.gada 18.janvāra spriedums lietā „Estrikh pret Latviju". Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 2013.gada 20.aprīlī]
[59] Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista vārds, 2011. 5.jūlijs, Nr.27

Tādējādi secināms, ka tiesnesim, kura lietvedībā atrodas katra konkrētā krimināllieta, visas lietas izskatīšanas tiesā laikā jārīkojas tā, lai nebūtu pamata apgalvot, ka ir notikusi nepamatota lietas izskatīšanas novilcināšana tiesā, nepieļaujot neattaisnotus bezdarbības posmus, kuros kriminālprocesā faktiski nenotiek nekādas darbības, kas sekmētu krimināllietas ātrāku izskatīšanu.

Tiesai kā procesa virzītājam, izmantojot KPL noteiktās tiesības, pienākumus un pilnvaras ir jārīkojas tā, lai tiktu sasniegts KPL 1.pantā noteiktais kriminālprocesa mērķis.

Autores ieskatā būtu jātiecas uz to, lai krimināllieta tiktu izskatīta atbilstoši kriminālprocesa mērķim tā, lai nevienai no procesā iesaistītajām personām nebūtu pamata apgalvot, ka ir pārkāptas personas tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā, un personām nebūtu pamata apgalvot, ka tiesa kā procesa virzītājs nav rīkojusies atbilstoši tam, lai process netiktu nepamatoti kavēts.

Saprātīga termiņa ievērošanu ietekmē arī tas, kāds ir laika posms starp noteiktajām tiesas sēdēm. Šo laika posmu ietekmē arī tas, vai apsūdzētajam krimināllietas ietvaros ir piemērots drošības līdzeklis - apcietinājums vai kāds cits drošības līdzeklis.

No krimināllietas Nr.11088256810[60] D.B. apsūdzībā pēc KL 253.panta pirmās daļas materiāliem redzams, ka kopumā šajā krimināllietā tika noteiktas 4 (četras) tiesas sēdes. Turklāt otrajā tiesas sēdē tika pieņemts lēmums par apsūdzētajam piemērotā drošības līdzekļa - uzturēšanās noteiktā vietā - grozīšanu uz apcietinājumu un viņa izsludināšanu meklēšanā. Lieta tika saņemta tiesā 2011.gada 3.martā un pirmā tiesas sēde tika nozīmēta tikai 2012.gada 16.janvārī, tas ir, pēc desmit mēnešiem. Tiesas sēde 2012.gada 16.janvārī tika atlikta un nākamā tiesas sēde tika noteikta 2012.gada 19.septembrī, tas ir, pēc astoņiem mēnešiem. Sanāk, ka gan šo desmit, gan astoņu mēnešu laikā krimināllietā netika veiktas nekādas ar kriminālprocesu saistītas darbības. 2012.gada 7.oktobrī apsūdzētais tika aizturēts un 2012.gada 12.oktobrī ievietots brīvības atņemšanas iestādē. Pēc apsūdzētā atrašanas nākamā tiesas sēde tika noteikta 2012.gada 7.novembrī un šajā tiesas sēdē tika pasludināts spriedums, kas netika pārsūdzēts.

No krimināllietas Nr.13800014810[61] E.D. apsūdzībā pēc KL 253.panta pirmās daļas materiāliem redzams, ka kopumā šajā krimināllietā tika nozīmētas 4 (četras) tiesas sēdes. Krimināllietas ietvaros apsūdzētajam tika piemērots drošības līdzeklis - nodošana policijas uzraudzībā. Lieta tiesā tika saņemta 2010.gada 30.septembrī. Pirmā tiesas sēde tika noteikta 2011.gada 19.maijā, tas ir, apmēram pēc septiņiem mēnešiem. Otrā tiesas sēde tika noteikta 2011.gada 8.augustā, tas ir, pēc apmēram trim mēnešiem. Trešā tiesas sēde tika noteikta

[60] Krimināllieta nr.11088256810, nav publiski pieejama
[61] Krimināllieta nr.13800014810, nav publiski pieejama

2012.gada 11.jūnijā, tas ir, apmēram pēc desmit mēnešiem un ceturtā tiesas sēde - 2012.gada 29.oktobrī, tas ir, pēc apmēram četriem mēnešiem.

No krimināllietas Nr. 11518004910[62] O.T. apsūdzībā pēc KL 210.panta trešās daļas materiāliem redzams, ka kopumā šajā krimināllietā tika noteiktas 4 (četras) tiesas sēdes. Apsūdzētajai krimināllietas ietvaros tika piemērots drošības līdzeklis - uzturēšanās noteiktā dzīvesvietā (tagad šī drošības līdzekļa nosaukums - uzturēšanās noteiktā vietā saskaņā ar KPL 243.pantu). Krimināllieta tiesā tika saņemta 2010.gada 28.septembrī. Pirmā tiesas sēde tika noteikta 2011.gada 4.janvārī, tas ir, apmēram pēc trim mēnešiem. Otrā tiesas sēde tika noteikta 2011.gada 7.aprīlī, tas ir, apmēram pēc četriem mēnešiem. Trešā tiesas sēde tika noteikta 2011.gada 30.augustā, tas ir, apmēram pēc četriem mēnešiem. Bet ceturtā tiesas sēde tika noteikta 2012.gada 10.janvārī, tas ir, apmēram pēc pieciem mēnešiem. Šajā tiesas sēdē tiesa pasludināja spriedumu un tas netika pārsūdzēts.

No krimināllietas Nr.11520024611[63] J.I. apsūdzībā pēc KL 312.panta materiāliem redzams, ka pirmās instances tiesā tika nozīmētas 2 (divas) tiesas sēdes – 2011.gada 30.novembrī un 2012.gada 10.aprīlī. Tiesā lieta tika saņemta 2011.gada 7.septembrī. Krimināllieta izskatīšanai apelācijas kārtībā Rīgas apgabaltiesai tika nosūtīta 2012.gada 28.maijā. Rīgas apgabaltiesa 2012.gada 31.maijā pieņēma lēmumu izskatīt krimināllietu apelācijas kārtībā rakstveida procesā 2012.gada 26.jūnijā, jo apsūdzētais tiesas spriedumu pārsūdzēja daļā par viņam noteikto sodu. Lēmums netika pārsūdzēts.

No krimināllietas Nr.11521039110[64] J.R. apsūdzībā pēc KL 260.panta pirmās daļas materiāliem redzams, ka kopumā krimināllietā tika noteiktas 4 (četras) tiesas sēdes - pirmā 2011.gada 19.oktobrī, otrā 2011.gada 22.decembrī, trešā 2012.gada 16.februārī un ceturtā 2012.gada 25.aprīlī. Krimināllieta tiesā tika saņemta 2011.gada 23.martā, izskatīšanai apelācijas kārtībā Rīgas apgabaltiesai krimināllieta tika nosūtīta 2012.gada 3.jūlijā. 2012.gada 6.jūlijā Rīgas apgabaltiesa nolēma izskatīt krimināllietu mutvārdu procesā 2012.gada 30.oktobrī. Tiesas sēde 2012.gada 30.oktobrī tika atlikta uz 2013.gada 5.februāri, kad arī tiesa pasludināja saīsināto spriedumu, pilna sprieduma pieejamības datumu nosakot 2013.gada 19.februāri.

No aprakstītajām krimināllietām redzams, ka katrā krimināllietā laika posmi starp tiesas sēdēm ir bijuši dažādi. Krimināllietā Nr.11088256810 konstatēts, ka starp tiesas sēdēm bijis desmit un astoņu mēnešu pārtraukums. Faktiski sanāk, ka šajā laika posmā kriminālprocesā nenotika nekāda virzība. Tomēr nav pamata apgalvot, ka tiesai nav bijis pamats atlikt šīs krimināllietas izskatīšanu tieši uz šādu laiku, jo krimināllietā neparādās nekādas ziņas par to,

[62] Krimināllieta nr. 11518004910, nav publiski pieejama
[63] Krimināllieta nr.11520024611, nav publiski pieejama
[64] Krimināllieta nr.11521039110, nav publiski pieejama

cik daudz citas kriminālllietas šajos desmit un astoņos mēnešos konkrētais tiesnesis izskatījis un cik daudz bijušas nozīmētas tiesas sēdes citās kriminālllietās. Pieļaujams, ka tiesa atlikusi šīs kriminālllietas izskatīšanu uz nākamo tuvāko iespējamo brīvo datumu, plānojot savu darba grafiku un paredzot, ka šajā laika posmā tiesneša lietvedībā ir kriminālllietas, kas ir prioritāras salīdzinājumā ar šo kriminālllietu. Piemēram, kriminālllietas, kurā apsūdzētajam piemērots drošības līdzeklis - apcietinājums. Nav izslēdzams arī apstāklis, ka šajā laika starpposmā tiesnesim ieplānots ikgadējais atvaļinājums.

Ja tiesa savlaicīgi rīkotos saskaņā ar KPL 490.pantu, kurā noteikts, ka, „ja līdz kriminālllietas iztiesāšanai kļūst zināms, ka apsūdzētais vai cietušais attaisnojoša iemesla dēļ nevarēs ierasties uz tiesas sēdi vai ir citi apstākļi, kādēļ lietas iztiesāšana noteiktajā laikā nevar notikt, tiesnesis nosaka citu kriminālllietas iztiesāšanas laiku", tad, pirmkārt, biežāk tiktu ekonomēti valsts līdzekļi un apsūdzētie netiktu veltīgi konvojēti uz tiesas sēdēm. Otrkārt, prokuroram nebūtu jākavē savs laiks, lai ierastos uz tiesas sēdi, kura tāpat tiks atlikta. Treškārt, atsevišķos gadījumos varētu tikt laicīgi pabrīdināts arī aizstāvis par to, ka konkrētu iemeslu dēļ tiesas sēde nenotiks, kas atvieglotu arī aizstāvja ikdienu. Ceturtkārt, pie šādiem apstākļiem tiesa jau savlaicīgi varētu informēt apsūdzēto, ja tas neatrodas apcietinājumā, lieciniekus, cietušos, ekspertus, sazinoties ar viņiem telefoniski, jo kriminālllietās bieži vien tiek norādīti arī šo personu tālruņa numuri. Tas būtu svarīgi arī tā iemesla dēļ, ka personas tiesas apmeklējuma dēļ spiestas ņemt brīvu dienu darbā. Atnākot uz tiesas sēdi, kas tiek atlikta un konstatējot, ka tiesai šāda iespējamība ir bijusi zināma jau savlaicīgi, cilvēki bieži vien izrāda neapmierinātību un nākamreiz uz noteikto tiesas sēdi var neierasties, jo uzskatīs, ka līdzīga situācija var atkārtoties.

3. SAPRĀTĪGA TERMIŅA NEIEVĒROŠANAS SEKAS

Mūsdienās šī problēma par lietu izskatīšanu saprātīgos termiņos ir kļuvusi arī par vienu no Eiropas Padomes prioritātēm. Eiropas Padomes komisija „Demokrātija caur tiesībām", plašāk zināma kā Venēcijas komisija, kas ir Eiropas Padomes padomdevēja institūcija konstitucionālo tiesību jautājumos, 2006.gada beigās ir nākusi klajā ar visai apjomīgu ziņojumu par pārmērīgiem procesa termiņiem un efektīvu aizsardzību pret tiem. Vēl 2010.gada 24.februārī Eiropas Padomes Ministru komiteja ir pieņēmusi Rekomendācijas efektīvai aizsardzībai pret pārmērīgi ilgu procesa norisi, kas sniedz dalībvalstīm vadlīnijas tiesu procesu nodrošināšanai saprātīgos termiņos, kā arī piedāvā izmantot efektīvus aizsardzības mehānismus šo termiņu pārkāpšanas gadījumiem. Ar šo Rekomendāciju dalībvalstīm tiek doti labi un vērā ņemami padomi: spert visus iespējamos soļus, lai nepieļautu procesi novilcināšanu, identificēt tos problēmjautājumus, kuru dēļ procesu termiņi kļūst pārmērīgi, nodrošināt kādu tiesisku mehānismu esamību to procesu paātrināšanai, kuru termiņi var kļūt nesaprātīgi, nodrošināt efektīvu aizsardzības līdzekļu vai kompensāciju mehānismu esamību gadījumiem, kad personas tiesības uz savlaicīgu procesa pabeigšanu ir pārkāptas, piedāvājot apsvērt kā mantisku kompensāciju izmantošanu, tā arī nemantisku kompensāciju mehānismu izmantošanu, paredzot iespēju izbeigt tos procesus, kuri ir pārmērīgi ieilguši, vai paredzot iespēju šādos gadījumos mīkstināt piemērojamos sodus.[65]

Latvijā Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācijas tiek ņemtas vērā, jo likumdevējs ir devis risinājumu situācijām, kad nav ievērotas personas tiesības uz saprātīga termiņa nodrošināšanu.

KL 49.[1] panta „Soda noteikšana, ja nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā" pirmajā daļā noteikts, ka, ja tiesa konstatē, ka nav ievērotas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tā var:

1) šo apstākli ņemt vērā pie soda noteikšanas un sodu mīkstināt;

2) noteikt sodu, kas ir zemāks par minimālo robežu, kāda par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēta likumā;

3) noteikt citu, vieglāku soda veidu, nekā par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēts likumā.

Savukārt minētā panta otrajā daļā noteikts, ka, ja tiesa konstatē, ka nav ievērotas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un persona izdarījusi noziegumu, par kuru KL Sevišķās daļas panta sankcijā paredzēts mūža ieslodzījums, tiesa mūža ieslodzījuma vietā var noteikt brīvības atņemšanu uz divdesmit gadiem.

[65] Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista vārds, 2011. 5.jūlijs, Nr.27

Tātad tiesai pastāv četras iespējas, kā rīkoties gadījumos, kad nav ievērotas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā.

Pirmā iespēja ir mīkstināt apsūdzētajam piemērojamo sodu. Respektīvi, tiesa nosaka apsūdzētajam sodu, kāds tiktu piemērots konkrētajā kriminālllietā apstākļos, ja netiktu pārkāptas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Pēc tam tiesa šo sodu mīkstina, ņemot vērā apstākļus, kas ietekmējuši personas tiesību pārkāpumu un atbilstoši nosaka apsūdzētajam piemērojamo sodu.

Otrā iespēja ir noteikt apsūdzētajam sodu, kas ir zemāks par minimālo robežu par konkrētā panta sankcijā paredzēto. Piemēram, ja apsūdzētais tiek apsūdzēts par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kas paredzēts KL 253.[1]panta trešajā daļā, kur panta sankcija paredz sodu - brīvības atņemšanu no pieciem līdz piecpadsmit gadiem ar mantas konfiskāciju vai bez un ar policijas kontroli uz laiku līdz trīs gadiem, tiesa pie apstākļiem, kad ir konstatēts personas tiesību pārkāpums, var apsūdzētajam piemērot pamatsodu - brīvības atņemšanu uz četriem gadiem.

Trešā iespēja ir noteikt vieglāku soda veidu, nekā paredzēts likumā. Ja likumā ir paredzēts tikai brīvības atņemšanas sods, tad tiesai ir iespēja piemērot brīvības atņemšanu nosacīti, nosakot apsūdzētajam pārbaudes laiku saskaņā ar KL 55.panta nosacījumiem vai izvēlēties kādu no vieglākiem sodu veidiem.

Ceturtā iespēja ir pietiekami konkrēti noteikta likumā un tiesai šajā gadījumā ir jārīkojas atbilstoši noteiktajam.

Turklāt KL 58.panta piektā daļa paredz, ka no kriminālatbildības personu var atbrīvot, ja konstatē, ka nav ievērotas tās tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā.

KL 49. un 49.[1] pantu piemērošanas nosacījumi atšķiras. Lai tiesa nosakot sodu, varētu piemērot KL 49.panta nosacījumus, kas paredz vieglāka soda noteikšanu nekā likumā paredzētais sods, pietiek, ja tiesa konstatē vairākus apsūdzētā atbildību mīkstinošus apstākļus. Šī panta piemērošana tiek izslēgta, ja ir konstatēts kāds apsūdzētā atbildību pastiprinošs apstāklis. KL 49.[1] panta piemērošana savukārt var notikt, ja tiesa konstatē, ka nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. No minētā izriet, ka, lai piemērotu KL 49.[1] panta nosacījumus, nav nozīmes tam, vai apsūdzētā rīcībā ir konstatēti atbildību mīkstinoši vai pastiprinoši apstākļi. Būtisks ir jautājums tikai par to, vai ir ievērotas apsūdzētā tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Piemēram, ja apsūdzētais ne pirmstiesas procesa laikā, ne tiesas izmeklēšanas laikā nebūs atzinis savu vainu viņam inkriminētā noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, turklāt būs konstatēts kāds atbildību pastiprinošs apstāklis saskaņā ar KL 48.pantu, tiesa, nosakot apsūdzētajam sodu, varēs

piemērot KL 49.[1] panta nosacījumus gadījumā, ja tiks konstatēts, ka nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā.

Ceturtais iespējamais tiesas rīcības modelis gadījumos, kad tiek konstatēts personas tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpums, izriet no KL 58.panta piektās daļas, un tas ir - personas atbrīvošana no kriminālatbildības. Šeit var atzīmēt, ka KPL jau agrāk bija paredzēta līdzīga iespēja. Proti, KPL 14.panta, kas veltīts tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, piektajā daļā jau kopš KPL spēkā stāšanās brīža - 2005.gada 1.oktobra, noteikts, ka saprātīga termiņa neievērošana var būt pamats procesa izbeigšanai KPL noteiktajā kārtībā. Te gan atzīmējams, ka līdz pat 2009.gada 1.jūlijam, kad spēkā stājās kārtējie grozījumi KPL, tā sevišķajā daļā nebija iekļauta neviena norma attiecībā uz saprātīga termiņa pārkāpšanu. 2009.gada 1.jūlijā spēkā stājās KPL 379.panta pirmās daļas 4.punkts, kurā paredzēts, ka izmeklētājs ar uzraugošā prokurora piekrišanu, prokurors vai tiesa var izbeigt kriminālprocesu, atbrīvojot personu no kriminālatbildības, kad kriminālprocesu nav iespējams pabeigt saprātīgā termiņā. Līdz ar to KPL vēl pirms 2011.gada 1.janvāra paredzēja procesuālu iespēju izbeigt kriminālprocesu uz šāda pamata sakarā ar tiesību uz procesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpšanu.[66]

Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2012.gada 8.jūnija lēmumā[67] ir norādījis, ka „izvēloties vienu no likumā paredzētajām iespējām, kas ir labvēlīgas apsūdzētajam, konstatējot kriminālprocesa neattaisnotu novilcināšanu, tiesai jāņem vērā: kriminālprocesa ilgums un procesa virzītāja rīcības raksturs; noziedzīga nodarījuma raksturs un radītais kaitējums, noziedzīga nodarījuma realizēšanas pakāpe; apsūdzētā personība, loma izdarītajā noziedzīgajā nodarījumā; atbildību mīkstinošie apstākļi; atbildību pastiprinošie apstākļi, tas ir, KL paredzētie sodu ietekmējošie apstākļi un apstākļi, kas raksturo kriminālprocesa nepamatotu novilcināšanu. Turklāt likumā paredzēto iespēju piemērošana saistīta arī ar tiesas noteikto sodu, neņemot vērā kriminālprocesa neattaisnotu novilcināšanu."

Savukārt 2012.gada 31.oktobra lēmumā[68] Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ir norādījis sekojošo: „Pirms pieņemt lēmumu par sodu, tiesai katrā konkrētā gadījumā jāizvērtē norādītie KL paredzētie sodu ietekmējošie apstākļi un apstākļi, kas raksturo kriminālprocesa nepamatotu novilcināšanu. Likumā paredzēto iespēju piemērošana ir saistīta ar to sodu, kurš būtu nosakāms, neņemot vērā kriminālprocesa neattaisnotu novilcināšanu."

[66] Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista vārds, 2011. 5.jūlijs, Nr.27
[67] Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012.gada 8.jūnija lēmums lietā SKK -284/2012
[68] Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012.gada 31.oktobra lēmums lietā SKK -480/2012

Ar šo lēmumu Senāts grozīja Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2012.gada 15.maija lēmumu un, piemērojot KL 49.[1] panta nosacījumus, noteica abiem apsūdzētajiem mazāku sodu, motivējot to ar apstākli, ka apelācijas instances tiesa nav ņēmusi vērā to, ka nav ievērotas apsūdzēto tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā.

Šajā lēmumā Senāts atzina, ka „apelācijas instances tiesa, neņemot vērā pirmās instances tiesas atzinumu un nenosakot apsūdzētajam panta sankcijā paredzēto minimālo pamatsodu, nepamatoti nav piemērojusi KL 49.[1] pirmās daļas 1.punktā paredzēto, kas ir KPL 574.panta 1.punktā paredzētais pārkāpums. Senāta ieskatā tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpums ir juridisks jautājums, un kasācijas instances tiesa var piemērot KL 49.[1] panta noteikumus."

Gadījumā, kad kriminālprocess tiek izbeigts tādēļ, ka pārkāptas apsūdzētā tiesības uz lietas savlaicīgu izskatīšanu, Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ir norādījis: „Likumā (KPL 14.panta piektajā daļā, 379.panta pirmās daļas 4.punktā, KL 58.panta piektajā daļā) nostiprinātā iespēja izbeigt kriminālprocesu gadījumos, kad pārkāptas apsūdzētā tiesības uz lietas savlaicīgu izskatīšanu, ir vērtējama kopsakarā ar KL 49.[1] pantā paredzētajām soda samazināšanas iespējām. Turklāt tiesai savs viedoklis ir jāmotivē. [..] Kriminālprocesa izbeigšana, apsūdzēto atbrīvojot no kriminālatbildības, ir apsūdzētajam vislabvēlīgākais kriminālprocesa pabeigšanas veids, kuru tiesa var piemērot, konstatējot lietā apsūdzētā tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu." [69]

Tiesai jāizvēlas tāds soda veids un mērs, kas maksimāli sekmētu kriminālsoda mērķu sasniegšanu.[70]

Lemjot par vainīgajiem piespriežamā kriminālsoda veidu un mēru, par iespēju notiesāt personu nosacīti, atbrīvot personu no kriminālatbildības un soda, par vieglāka soda piemērošanu nekā likumā paredzētais, par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu nepilngadīgajiem, soda noteikšanu par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem un pēc vairākiem spriedumiem, kā arī piemērojot citas krimināltiesību normas, tiesām jāievēro kriminālsoda mērķi. Tiesām jāvērtē, kā konkrētās krimināltiesiskās represijas piemērošana sekmēs taisnīguma atjaunošanu (1); noziedzīgu nodarījumu recidīvu novēršanu (2); aizsargās sabiedrisko drošību (3); atturēs citu personu no noziedzīgu nodarījuma izdarīšanas (4); sekmēs notiesāto personu resocializāciju (5).[71]

---

[69] Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012.gada 16.oktobra lēmums lietā SKK -546/2012

[70] Augstākās tiesas pētījums „ Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse". Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 2013.gada 8.maijā]

[71] Augstākās tiesas pētījums „ Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un Augsākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse". Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 2013.gada 8.maijā]

No Augstākās tiesas Senāta 2012.gada 16.oktobra lēmuma[72] redzams, ka Senāts atcēlis Rīgas apgabaltiesas 2012.gada 11.jūnija lēmumu un lietu nosūtījis jaunai izskatīšanai Rīgas apgabaltiesai. Šajā krimināllietā V.T. ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas 2008.gada 13.marta tiesas spriedumu tika atzīts par vainīgu KL 260.panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījumā un sodīts ar brīvības atņemšanu uz 3 (trīs) gadiem, atņemot transportlīdzekļa vadīšanas tiesības uz 3 (trīs) gadiem. Rīgas apgabaltiesa ar 2012.gada 11.jūnija lēmumu pirmās instances tiesas spriedumu atcēla un kriminālprocesu V.T. apsūdzībā pēc KL 260.panta otrās daļas saskaņā ar KPL 379.pata pirmās daļas 4.punktu izbeidza, atbrīvojot V.T. no kriminālatbildības, atzīstot, ka divpadsmit gadi, kuru laikā notika šis process, ievērojot apsūdzētajam inkriminēto nodarījumu, kriminālprocesā iesaistīto personu skaitu un lietas apjomu, nav atzīstams par saprātīgu termiņu KPL 14.panta izpratnē. Lietas materiāli apstiprina faktu, ka process nav novilcināts apsūdzētās personas vainas dēļ, nav konstatēts, ka V.T. būtu izvairījies no savu procesuālo pienākumu pildīšanas.

Senāts šajā lēmumā konstatēja, ka Rīgas apgabaltiesa nav motivējusi, kādēļ tā izvēlējusies konkrētā lietā izbeigt kriminālprocesu, bet nevis piemērot kādu no KL 49. [1] panta pirmajā daļā norādītajiem trim punktiem.

Pirms pieņemt lēmumu, tiesai katrā konkrētā gadījumā jāizvērtē KL norādītie paredzētie sodu ietekmējošie apstākļi un apstākļi, kas raksturo kriminālprocesa nepamatotu novilcināšanu. Turklāt likumā paredzēto iespēju piemērošana ir saistīta arī ar to tiesas noteikto sodu, kurš būtu nosakāms, neņemot vērā kriminālprocesa neattaisnotu novilcināšanu.[73]

Personas dažkārt ir neapmierinātas ar visu trīs instanču tiesu nolēmumiem un uzskata, ka taisnīgums nav panākts, šādos gadījumos nereti izvēloties vērsties ECT, tomēr arī vēršanās šajā tiesā ne vienmēr nozīmē to, ka process noritēs ātri.

Pašreizējā statistika nepārprotami norāda uz ECT pārslodzi un to, ka notiek jūtama „buksēšana" lietu izskatīšanā.[74]

Katru gadu pieaug pieteikumu skaits, kas tiek iesniegti ECT. Pieteikumi, kuri ir iesniegti atbilstoši formālajiem pieteikuma noformēšanas noteikumiem, tiek nodoti tiesnešu komitejām vai palātai, lai tās lemtu par pieteikuma pieņemamību un lietas skatīšanu pēc būtības. 2008.gadā 49 850 pieteikumi tika nodoti minētajām institūcijām un salīdzinājumā ar 2007.gadu tas veido 20 % pieaugumu.[75]

Ir pieaudzis arī tiesnešu komiteju vai palātas pieņemto nolēmumu skaits. 2007.gadā tika pieņemti 28 794 nolēmumi (1 735 spriedumi un 27 059 lēmumi par atteikšanos izskatīt lietu

[72] Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2012.gada 16.oktobra lēmums lietā SKK-546/2012
[73] Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012.gada 31.oktobra lēmums lietā SKK -480/2012
[74] Litvins.G. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 50 gadi. Jurista vārds, 2009. 9.jūnijs, nr. 23
[75] Litvins G. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 50 gadi. Jurista vārds, 2009.9.jūnijs, nr. 23

pēc būtības), bet 2008.gadā tas ir pieaudzis par 11 % jeb kopā - 32 045 nolēmumi (1 881 spriedums un 30 164 lēmumi par atteikšanos izskatīt lietu pēc būtības).[76]

Palāta 57% pieteikumu izskata līdz diviem gadiem un 14 % no diviem līdz trīs gadiem. Atlikušos 29% pieteikumu tā izskata ilgāk par trīs gadiem. Savukārt komitejas 50% pieteikumu izskata mazāk par gadu, 30 % - ilgāk par gadu un 20% ilgāk par diviem gadiem. Ņemot vērā šos datus, nav jādomā par pašas ECT spējām nodrošināt Konvencijas 6.pantā nostiprināto principu par lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā.[77]

Laikā no 1998.gada līdz 2008.gadam puse spriedumu ir pieņemti par Konvencijas 6.panta – tiesības uz taisnīgu izskatīšanu, tai skaitā attiecībā uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā, - pārkāpšanu. Pēc tam seko spriedumu grupa par tiesībām uz privātīpašumu, tiesībām uz brīvību un drošību un tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību.[78]

Personu vēršanās ECT dažkārt noved pie tā, ka valstij ir jāizmaksā kompensācija personai, kas ir vērsusies šajā tiesā. Kā piemēru var minēt jau plaši pieminēto ECT spriedumu lietā „Lavents pret Latviju", kad tiesa vienbalsīgi nolēma, ka „ka trīs mēnešu laikā, skaitot no dienas, ar kuru spriedums kļūs galīgs saskaņā ar Konvencijas 44.panta 2.punktu, atbildētājai valstij ir jāsamaksā iesniedzējam 15 000 (piecpadsmit tūkstoši) eiro par izmaksām un izdevumiem, konvertējot tos Latvijas latos pēc kursa, kas piemērojams šī sprieduma pieņemšanas dienā, un papildus jebkādu naudas summu, kas varētu būt nepieciešama pievienotās vērtības nodokļa nomaksai [..]"[79].

Var secināt, ka saprātīga termiņa neievērošanas gadījumā apsūdzētajam rodas labvēlīgas sekas, jo tiesai saprātīga termiņa neievērošanas gadījumā ir jāvērtē, kā rīkoties konkrētā situācijā.

KL 49. un 49.[1] panta normas ir labvēlīgas apsūdzētajam, ja netiek konstatētas apzinātas darbības no apsūdzētā puses, kas ir paildzinājušas kriminālllietas izskatīšanu tiesā.

Jebkurā gadījumā, nosakot sodu apsūdzētajam, piemērojot KL 49. vai 49.[1] panta nosacījumus, tiesai ir jāmotivē, kāpēc tiesa uzskata, ka tieši ar konkrētās iespējas piemērošanu, tiesasprāt, tiks maksimāli sekmēta kriminālsoda mērķa sasniegšana. Nepietiek ar to, ja tiesa tikai norāda, kura norma - KL 49. vai 49.[1] pants – ir piemērojama.

Ir jāpamato, kāpēc kriminālprocess kādā konkrētā gadījumā tiek izbeigts un persona tiek atbrīvota no kriminālatbildības saskaņā ar KL 58.panta nosacījumiem, nevis tiek piemērots KL 49. vai KL 49.[1] pants. Tas ir svarīgi, jo kriminālprocesa izbeigšana un personas

[76] Turpat
[77] Turpat
[78] Turpat
[79]Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002.gada 28.novembra spriedums lietā "Lavents pret Latviju". Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 2013.gada 20.aprīlī]

atbrīvošana no kriminālatbildības ir apsūdzētajam vislabvēlīgākais kriminālprocesa pabeigšanas veids.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā ir attiecināmas arī uz cietušo, sevišķi gadījumos, kad ar noziedzīgo nodarījumu cietušajam ir nodarīts mantisks un/vai morāls kaitējums un vienīgā iespēja, kā kompensēt radītās sekas, ir šī kompensācija, kas piedzenama no vainīgās personas. Piemēram, gadījumā, kad ar noziedzīgu nodarījumu ir nodarītas neatgriezeniskas sekas - ir iestājusies kādas personas nāve, zaudēts orgāns, radies ķermeņa vai sejas izkropļojums vai izķēmojums, kas vairs nav labojams. Šajos gadījumos vienīgā iespēja, kā mēģināt kompensēt radītās sekas, ir mantiska kompensācija. Šī kompensācija ir iegūstama, ja tiesa savā spriedumā to ir piedzinusi par labu cietušajam no vainīgās personas tad, kad likumīgā spēkā stājas tiesas nolēmums. Tiesas nolēmuma stāšanās likumīgā spēkā ir ciešā saistībā ar tiesvedības ilgumu.

2. KPL 379.pantā vajadzētu iekļaut pirmo prim daļu, kas regulētu cietušajam nosakāmās kaitējuma kompensācijas apmēru, kas izmaksājama no valsts līdzekļiem, attiecībā uz tiem gadījumiem, kad kriminālprocess tiek izbeigts, jo nav iespējams nodrošināt tā pabeigšanu saprātīgā termiņā. Piemēram, KPL 379.panta pirmās prim daļas nosaukums varētu būt šāds „Cietušajam izmaksājamās kaitējuma kompensācijas apmērs kriminālprocesa izbeigšanas gadījumā, kad nav iespējams pabeigt kriminālprocesu saprātīgā termiņā un tam iebilst cietušais". KPL 379.panta pirmās prim daļas 1.punktu varētu izteikt šādi: „Par mazāk smaga nozieguma nodarīto kaitējumu cietušajam no valsts līdzekļiem pienākas kaitējuma kompensācija līdz trīs valstī noteikto minimālo mēnešalgu apmērā", un tā atbilstoši noziedzīgu nodarījumu klasifikācijai varētu tikt izveidoti arī pārējās KPL 379.panta pirmās prim daļas punkti.

3. KPL 42.nodaļā „Krimināllietas iztiesāšanas vispārīgie noteikumi" būtu jāiekļauj jauna norma ar nosaukumu „Saprātīgs termiņš krimināllietas izskatīšanā tiesā", kuras pirmajā daļā tiktu noteikts, ka „par saprātīgu termiņu uzskatāms sešu gadu termiņš, kura laikā krimināllieta tiek izskatīta visās trīs tiesu instancēs". Savukārt otrajā daļā tiktu noteikts, ka „gadījumos, kad krimināllietas izskatīšana visās trīs tiesu instancēs ilgst vairāk par sešu gadu termiņu, tiesai jāvērtē, vai to nav ietekmējis lietas apjoms, juridiskā sarežģītība, procesuālo darbību daudzums, procesā iesaistīto personu attieksme pret pienākumu pildīšanu un citi objektīvi apstākļi."

4. Jebkura nozīmētā krimināllieta ar vai bez pierādījumu pārbaudes izdarīšanas būtu izskatāma divās līdz trīs tiesas sēdēs, bet vairums krimināllietu tiek atliktas pat piecas un sešas reizes.

5. Jāizstrādā īpaši noteikumi attiecībā uz darbnespējas lapām, kuras apsūdzētie vai viņu aizstāvji iesniedz tiesā, kurās būtu norādīts gan apsūdzētā ārstēšanās režīms, gan tas, vai saslimšana liedz apsūdzētajam piedalīties tiesas sēdē. Būtu jāizstrādā īpašas veidlapas (izziņas), kas domātas iesniegšanai tiesā un kurās būtu atzīmēta visa tiesai nepieciešamā informācija par pacientu. Šādas izziņas disciplinētu arī ārstus, kuri bieži vien izsniedz darbnespējas lapas, nenorādot nekāda veida pamatojumu, kāpēc šāda darbnespējas lapa tiek izsniegta. Papildus tam vajadzētu paredzēt arī to, ka tiesa var neņemt vērā šādas darbnespējas lapas, kurās nav norādīta visa nepieciešamā informācija, un apsūdzētā neierašanās gadījumā uzskatīt, ka apsūdzētais nav ieradies neattaisnojošu iemeslu dēļ. Šādā gadījumā atkristu tie gadījumi, kad tiesas sēdes šādu darbnespējas lapu saņemšanas dēļ tiek atliktas bez lēmuma par apsūdzētā atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu kārtā, bet ļautu tiesai uzreiz pieņemt lēmumu par apsūdzētā atvešanu uz nākamo tiesas sēdi piespiedu kārtā un paātrinātu kriminālllietu izskatīšanu.

6. Bieži tiesai tiek iesniegtas darbnespējas lapas, kurās ārsta rokraksts nav salasāms, kā rezultātā nav skaidra apsūdzētajam uzstādītā diagnoze. Līdz ar to nav ievērots 2001.gada 3.aprīļa Ministru kabineta noteikumu Nr.152 „Darbnespējas lapu izsniegšanas kārtība" 20.punktā noteiktais, ka ārsts vai ārsta palīgs precīzi un salasāmi aizpilda visas darbnespējas lapā paredzētās ailes, kuras attiecas uz konkrēto darbnespējas gadījumu, izņemot darbnespējas lapas B nodaļu „Darba devēja informācija" un „Pašnodarbinātā informācija".

7. Tiesas izmeklēšana būtiski tiek paātrināta gadījumos, kad apsūdzētajiem ir piemērots drošības līdzeklis - apcietinājums, jo atrašanās apcietinājumā veicina apsūdzēto vēlmi izskatīt kriminālllietu pēc iespējas ātrākā laika posmā.

8. Lai izvairītos no gadījumiem, kad apsūdzētie apzināti kavē kriminālprocesa norisi, neierodas uz tiesas sēdēm neattaisnotu iemeslu dēļ, neiesniedz attaisnojošus dokumentus un citādi negodprātīgi pilda tiem uzliktos pienākumus, KL 48.pantā būtu jāparedz tāds atbildību pastiprinošais apstāklis kā „Vainīgais apzināti kavējis noziedzīga nodarījuma atklāšanu, izmeklēšanu vai iztiesāšanu".

9. Gadījumos, kad ir pamats uzskatīt, ka apsūdzētas tiesā atrodas narkotisko, psihotropo vielu ietekmē vai alkohola reibuma stāvoklī, būtu nepieciešams izsaukt policijas darbiniekus, lai veiktu pārbaudes un sastādītu administratīvā pārkāpuma protokolu par atrašanos alkohola reibumā sabiedriskā vietā vai par neatļautu narkotisko vai psihotropo vielu lietošanu, kas, iespējams, apsūdzētajam liks aizdomāties par situācijas nopietnību un ko tiesa varēs ņemt vērā, nosakot apsūdzētajam piemērojamo soda veidu un mēru, vērtējot aprūdzētā personību un attieksmi pret viņam uzliktajiem pienākumiem.

10. Jāizdara grozījumi KPL saistībā ar procesuālajiem piespiedu līdzekļiem un tieši saistībā ar piespiedu atvešanu. Likumā nav noteikts, cik reizes ir nepieciešams veikt kādas personas piespiedu atvešanu, lai uzskatītu, ka persona izvairās no ierašanās tiesā. Pietiktu veikt piespiedu atvešanu tikai vienu reizi uz visām zināmajām personas dzīvesvietām, kas norādītas lietas materiālos vai pieejamas Iedzīvotāju reģistrā, lai varētu uzskatīt, ka persona izvairās no ierašanās tiesā, ņemot vērā apstākli, ka personai ir zināms, ka tai noteikti pienākumi kā kriminālprocesā iesaistītajai personai. Šādā gadījumā netiktu kavēta lietas izskatīšana un personu (cietušā, cietušā pārstāvja, liecinieku) liecības varētu tikt nolasītas saskaņā ar KPL 501.panta noteikumiem.

11. Aizstāvji nereti neierodas uz tiesas sēdi sakarā ar to, ka ir aizņemti citā kriminālprocesā. Bieži vien aizstāvji par šādas situācijas izveidošanos paziņo tiesai jau tad, kad ir noteikts tiesas sēdes datums un procesa dalībniekiem par to ir paziņots, nosūtot pavēstes. Ir situācijas, kad apsūdzētajiem kriminālprocesa ietvaros ir piemērots apcietinājums un viņi atrodas kādā no cietumiem ārpus Rīgas teritorijas, no kuriem viņi uz Rīgas Centrālcietumu tiek etapēti tikai reizi nedēļā, piemēram, Jelgavas vai Daugavgrīvas cietumā. Šādos gadījumos procesa dalībnieki ierodas uz tiesas sēdi un apsūdzētie uz tiesas sēdi tiek konvojēti veltīgi.

12. Lai varētu tikt vērtēts jautājums par to, vai kriminālprocesā ir ievērotas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, ir jāvērtē tie apstākļi, kuru dēļ krimināllietas izskatīšana ir tikusi novilcināta. Piemēram, gadījumā, ja lietas iztiesāšanas laikā ir saņemti lūgumi no aizstāvības puses par krimināllietas izskatīšanas atlikšanu, tiesas sēdes datuma grozīšanu vai citi šāda veida lūgumi, kas ir kavējuši krimināllietas izskatīšanu, apsūdzētajam un viņa aizstāvim nebūs pamata apgalvot, ka nav ievērotas apsūdzētā tiesības uz saprātīga termiņa ievērošanu, jo tiesas sēdes šajā gadījumā nav notikušas tikai tāpēc, ka to ir lūdzis apsūdzētais vai viņa aizstāvis, vai tāpēc, ka dažādu iemeslu dēļ uz tiesas sēdi nav ieradies pats apsūdzētais.

13. Gadījumos, kad apsūdzētais ir atlīdzinājis cietušajam nodarīto materiālo un morālo kaitējumu, ja tāds ir pieteikts, KPL būtu nepieciešams paredzēt cietušajam vai cietušā pārstāvim pienākumu tiesai rakstveidā vai tiesas sēdē mutiski paziņot par to, vai cietušais ir vai nav gatavs noslēgt izlīgumu ar apsūdzēto. Tas ir būtiski tajos gadījumos, kad apsūdzētais par mantiska rakstura noziegumiem tiek apsūdzēts pirmo vai otro reizi. Izlīguma rezultātā kriminālprocess tiek izbeigts un persona tiek atbrīvota no kriminālatbildības, kas ir diezgan būtiski tālākajā dzīvē, ja tas iespējams ir vienīgais noziedzīgais nodarījums apsūdzētā dzīvē.

14. KPL 412.panta piektajā daļā papildus noteiktajam būtu nepieciešams paredzēt prokuroram sekojošu pienākumu: „Ja apsūdzētais pirmstiesas kriminālprocesa laikā nav

atzinis savu vainu vai to atzinis daļēji viņam izvirzītajā apsūdzībā, prokurors izskaidro cietušajam, ka cietušā piedalīšanās tiesas izmeklēšanā ir obligāta, par ko prokurors sastāda protokolu un cietušais tajā parakstās." Tas varētu motivēt tiesu biežāk izmantot iespēju piemērot procesuālos sankciju – piespiedu naudu saskaņā ar KPL 289. un 290.pantu, ko tiesa praksē izmanto samērā reti.

15. Jebkuras kriminālllietas, ko varētu uzskatīt par sarežģītu, izskatīšanā pieļaujama arī samērā ilga lietas izskatīšana tiesā, kas tiek attaisnota, piemēram, ar procesā iesaistīto personu skaitu, procesa dalībnieku pieteiktajiem lūgumiem, tai skaitā arī par lūgumiem, kas saistīti ar dažādu ekspertīžu veikšanu, kas var prasīt samērā ilgu laiku, jo iestādēs mēdz izveidoties rindas uz dažādu ekspertīžu veikšanu. Šādu lūgumu pieteikšana ir cieši saistīta ar lietas sarežģītību, jo dažādu eskpertīžu veikšana parasti ir nepieciešama sarežģītās kriminālllietās, kur ir vajadzīgas kādas speciālas zināšanas, piemēram, autotransporta jomā vai medicīnas jomā.

16. Tiesneša palīga, prokurora palīga, tiesas sēdes sekretāra, attiecīgās kancelejas darbinieka, tulka neierašanās uz tiesas sēdi neietekmē kriminālllietas izskatīšanu sapratīgā termiņā, jo jebkuru darbinieku nepieciešamības gadījumā aizstāj cits darbinieks un kāda darbinieka neierašanās neietekmēs to, vai tiesas sēde notiks vai nē. Izņēmums, protams, būs tad, ja uz darbu pēkšņi neieradīsies visi vai vismaz lielākā daļa tulku un tiesai būs grūtības ar tulka piedalīšanās tiesas sēdē nodrošināšanu. Tad var nākties atlikt tiesas sēdi uz vēlāku laiku, līdz atbrīvosies kāds no tulkiem vai arī uz citu dienu.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra:

1. Autoru kolektīvs. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998.
2. Гомьен Д., Харрис Д., Зваак Л. Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: право и практика. Москва: Издательство Московского независимого института международного права, 1998.
3. Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K.Kriminālprocess shēmās. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007.
4. Litvins G. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 50 gadi. Jurista vārds, 2009. 9.jūnijs, nr. 23.
5. Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista vārds, 2006. 14.marts, nr. 11.
6. Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās. Jurista vārds, 2009. 30.jūnijs, nr.26.
7. Rozenbergs J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista Vārds, 2011. 5.jūlijs, nr.27.
8. Skudra V. Satversmē garantētās tiesības uz advokāta palīdzību. Jurista Vārds, 2011. 12.aprīlis, nr. 15.
9. Strada – Rozenberga K. Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā. Jurista vārds, 2008. 4.novembris, nr. 42.
10. Ziemele I. Meklējot risinājumus tiesu sistēmas pilnveidošanai, diskusija. Jurista vārds, 2013.12.marts, nr.10.

Normatīvie akti:

1. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejama: www.humanrights.lv [aplūkota 2013.gada 21.aprīlī].
2. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, nr.43.
3. Latvijas Kriminālprocesa kodekss: LR likums, stājās spēkā 1961.gada 1.aprīlī, zaudējis spēku 2005.gada 1.oktobrī.
4. Likums par tiesu varu: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 14.janvāris, nr.1.
5. Latvijas Republikas Advokatūras likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 19.augusts, nr.28.
6. Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8.jūlijs, nr.199/200.
7. Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11.maijs, nr.74.
8. Konstitucionālais likums "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi": LR likums, stājās spēkā 1991.gada 10.decembrī, zaudējis spēku 1998.gada 6.novembrī.
9. Noteikumi par darbnespējas lapu izsniegšanas kārtību: Ministru kabineta 2001.gada 3.aprīļa noteikumi nr.152.

Juridiskās prakses materiāli:

1. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002.gada 28.novembra spriedums lietā “Lavents pret Latviju”. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 2013.gada 20.aprīlī].
2. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007.gada 18.janvāra spriedums lietā „Estrikh pret Latviju”. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 2013.gada 20.aprīlī].
3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 11.janvāra lēmums lietā Nr. SKK-15.
4. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012.gada 8.jūnija lēmums lietā SKK -284/2012.

5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012.gada 16.oktobra lēmums lietā SKK -546/2012.
6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012.gada 31.oktobra lēmums lietā SKK -480/2012.
7. Krimināllieta Nr.11088056607, nav publiski pieejama.
8. Krimināllieta Nr.11089041510, nav publiski pieejama.
9. Krimināllieta Nr.11088104709, nav publiski pieejama.
10. Krimināllieta Nr.12520001510, nav publiski pieejama.
11. Krimināllieta Nr.11514031109, nav publiski pieejama.
12. Krimināllieta Nr.11089040412, nav publiski pieejama.
13. Krimināllieta Nr.11088059312, nav publiski pieejama.
14. Krimināllieta Nr.11089067612, nav publiski pieejama.
15. Krimināllieta Nr.11088091712, nav publiski pieejama.
16. Krimināllieta Nr.11088148311, nav publiski pieejama.
17. Krimināllieta Nr.11088271809, nav publiski pieejama.
18. Krimināllieta Nr.11089153310, nav publiski pieejama.
19. Krimināllieta Nr.11088256810, nav publiski pieejama.
20. Krimināllieta Nr.13800014810, nav publiski pieejama.
21. Krimināllieta Nr.11518004910, nav publiski pieejama.
22. Krimināllieta Nr.11520024611, nav pubiski pieejama.
23. Krimināllieta Nr.11521039110, nav publiski pieejama.
24. Krimināllieta Nr.11088247310, nav publiski pieejama.
25. Krimināllieta Nr.11088053611, nav publiski pieejama.
26. Krimināllieta Nr.12520001510, nav publiski pieejama.
27. Krimināllieta Nr.11088173510, nav publiski pieejama.
28. Krimināllieta Nr.11088200911, nav publiski pieejama.
29. Krimināllieta Nr.11089153310, nav publiski pieejama.
30. Krimināllieta Nr.11089172509, nav publiski pieejama.
31. Krimināllieta Nr.11521024009, nav publiski pieejama.
32. Krimināllieta Nr.11518004910, nav publiski pieejama.
33. Krimināllieta Nr.11089088010, nav publiski pieejama.
34. Krimināllieta Nr.11815010610, nav publiski pieejama.
35. Latvijas Republikas Augstākās tiesas pētījums „Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse”. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 2013.gada 8.maijā].
36. Tiesnešu disciplinārkolēģijas 2012.gada 29.jūnija lēmums lietā nr. D-3. Pieejams: www.tiesas.lv [aplūkots 2013.gada 12.aprīlī].

1.pielikums

Dati no Tiesu informācijas sistēmas

Pārskata periods: no 01.01.2011 līdz 31.12.2011

Krimināllietas				
Nr.p.k.	**Tiesu iestāde**	**Nozīmēto tiesas sēžu skaits**	**Nenotikušo tiesas sēžu skaits**	**(%)**
1.	Kurzemes apgabaltiesa	129	76	58.9%
2.	Latgales apgabaltiesa	114	73	64.0%
3.	Rīgas apgabaltiesa	1108	787	71.0%
4.	Vidzemes apgabaltiesa	69	26	37.6%
5.	Zemgales apgabaltiesa	146	79	54.1%
6.	Aizkraukles rajona tiesa	464	191	41.1%
7.	Alūksnes rajona tiesa	368	151	41.0%
8.	Balvu rajona tiesa	368	160	43.4%
9.	Bauskas rajona tiesa	765	295	38.5%
10.	Cēsu rajona tiesa	595	137	23.0%
11.	Daugavpils tiesa	2065	995	48.1%
12.	Dobeles rajona tiesa	324	102	31.4%
13.	Gulbenes rajona tiesa	299	114	38.1%
14.	Jelgavas tiesa	1208	437	36.1%
15.	Jēkabpils rajona tiesa	762	186	24.4%
15.	Jūrmalas pilsētas tiesa	777	265	34.1%
17.	Krāslavas rajona tiesa	255	92	36.0%
18.	Kuldīgas rajona tiesa	477	221	46.3%
19.	Liepājas tiesa	1126	396	35.1%
20.	Limbažu rajona tiesa	412	110	26.7%
21.	Ludzas rajona tiesa	584	281	48.1%
22.	Madonas rajona tiesa	398	101	25.3%
23.	Ogres rajona tiesa	620	306	49.3%
24.	Preiļu rajona tiesa	330	130	39.3%
25.	Rēzeknes tiesa	837	346	41.3%
26.	Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa	1111	452	40.6%
27.	Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa	1822	847	46.4%
28.	Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa	3229	1214	37.6%
29.	Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa	1929	815	42.2%
30.	Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesa	982	369	37.5%
31.	Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa	1338	654	48.8%
32.	Rīgas rajona tiesa	1040	423	40.6%
33.	Saldus rajona tiesa	375	148	39.4%
34.	Siguldas tiesa	270	104	38.5%
35.	Talsu rajona tiesa	439	131	29.8%
36.	Tukuma rajona tiesa	356	106	29.7%
37.	Valkas rajona tiesa	296	81	27.3%
38.	Valmieras rajona tiesa	961	261	27.1%
39.	Ventspils tiesa	488	189	38.7%
	Kopā	29236	11851	40.5%
	Vidēji svērtās vērtības	451	155	34.3%

2.pielikums

Dati no Tiesu informācijas sistēmas

Pārskata periods: no 01.01.2012 līdz 31.12.2012

Krimināllietas				
Nr.p.k.	**Tiesu iestāde**	**Nozīmēto tiesas sēžu skaits**	**Nenotikušo tiesas sēžu skaits**	**(%)**
1.	Kurzemes apgabaltiesa	80	41	51.2%
2.	Latgales apgabaltiesa	87	36	41.3%
3.	Rīgas apgabaltiesa	771	580	75.2%
4.	Vidzemes apgabaltiesa	48	9	18.7%
5.	Zemgales apgabaltiesa	121	51	42.1%
6.	Aizkraukles rajona tiesa	555	223	40.1%
7.	Alūksnes rajona tiesa	304	134	44.0%
8.	Balvu rajona tiesa	431	171	39.6%
9.	Bauskas rajona tiesa	648	231	35.6%
10.	Cēsu rajona tiesa	498	113	22.6%
11.	Daugavpils tiesa	2011	926	46.0%
12.	Dobeles rajona tiesa	358	94	26.2%
13.	Gulbenes rajona tiesa	328	160	48.7%
14.	Jelgavas tiesa	1247	471	37.7%
15.	Jēkabpils rajona tiesa	662	181	27.3%
16.	Jūrmalas pilsētas tiesa	812	330	40.6%
17.	Krāslavas rajona tiesa	218	70	32.1%
18.	Kuldīgas rajona tiesa	365	140	38.3%
19.	Liepājas tiesa	1241	448	36.1%
20.	Limbažu rajona tiesa	311	101	32.4%
21.	Ludzas rajona tiesa	454	263	57.9%
22.	Madonas rajona tiesa	297	84	28.2%
23.	Ogres rajona tiesa	534	250	46.8%
24.	Preiļu rajona tiesa	357	114	31.9%
25.	Rēzeknes tiesa	880	433	49.2%
26.	Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa	1235	506	40.9%
27.	Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa	1926	890	46.2%
28.	Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa	3591	1516	42.2%
28.	Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa	2378	1060	44.5%
30.	Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesa	1251	539	43.0%
31.	Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa	1496	639	42.7%
32.	Rīgas rajona tiesa	1230	552	44.8%
33.	Saldus rajona tiesa	422	193	45.7%
34.	Siguldas tiesa	284	119	41.9%
35.	Talsu rajona tiesa	444	169	38.0%
36.	Tukuma rajona tiesa	377	134	35.5%
37.	Valkas rajona tiesa	278	79	28.4%
38.	Valmieras rajona tiesa	961	265	27.5%
39.	Ventspils tiesa	508	226	44.4%
40.	Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas zemesgrāmatu nodaļa	-	-	-
	Kopā	29999	12541	41.8%
	Vidēji svērtās vērtības	431	169	39.2%

3.pielikums

Autores veiktā izpēte par 10 krimināllietām, kas atrodas Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas arhīvā un ir izskatītas 2012.gadā

Nr. p.k.	**KP Nr.**	**KL pants**	**Cik reizes krimināllieta ir atlikta, jo uz tiesas sēdi nav ieradies**				
			Apsūdzētais	*Aizstāvis*	*Cietušais/cietušā pārstāvis*	*Liecinieks*	*Eksperts*
1.	110882 47310	125.panta pirmā daļa			3x	2x	
2.	110880 53611	180.panta pirmā daļa	2x				
3.	125200 01510	260.panta pirmā daļa	1x	2x			
4.	110881 73510	130.panta trešā daļa	3x		3x	3x	
5.	110882 00911	180.panta otrā daļa			1x		
6.	110891 53310	185.panta pirmā daļa	3x			2x	
7.	110891 72509	177.panta pirmā daļa	3x		2x		
8.	115210 24009	260.panta pirmā daļa			2x	1x	
9.	115180 04910	210.panta trešā daļa	2x	1x	1x		
10.	110890 88010	221.[1] panta pirmā daļa	2x			5x	
		Kopā	16x	3x	12x	13x	-

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs „Tiesības uz saprātīgu termiņu kriminālprocesā tiesā ” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore:_____ Egija Žaugre

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Mg.iur., lektors Gunārs Kūtris

_____ ___.___.2013

Recenzents:

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

___.___.2013. prot. Nr.___

Komisijas sekretāre: _____